ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Η ΠΕΝΘΕΡΑ ΤΟΥ ΤΕΡΕΝΤΙΟΥ ΣΕ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΜΑΤΕΣΙ
(πρώτη ολοκληρωμένη έκδοση)

Η μετάφραση της *Πενθεράς* του Λατίνου Τερεντίου,[1] φιλοτεχνημένη από το δημιουργό του *Βασιλικού*, τον Αντώνιο Μάτεσι, είχε περιπετειώδη διαδρομή, η οποία τερματίζεται αισίως, ολοκληρωμένη, με την παρούσα έκδοσή της.

Για την ιστορία και μόνο του χειρογράφου και της κατά καιρούς έκδοσής της, ιστορία ιδιότυπη, όπως κάθε χειρογράφου, και με καθυστέρηση 58 ετών της πλήρους δημοσίευσής της, *Η πενθερά* του Αντωνίου Μάτεσι ακολούθησε την εξής πορεία: σώθηκε ιδιόγραφη, σε πολυσέλιδο τμήμα αγράμματου τετραδίου, που αρχίζει η σελιδαρίθμησή του[2] από τη σελίδα 48r και λήγει στη σελίδα 78r.[3] Η μετάφραση πρέπει να έχει γραφεί προ της συνθέσεως του *Βασιλικού*, αν λάβει κανείς υπόψη ότι αποτελεί αυτή εμφανή πηγή για το θεατρικό έργο του Μάτεσι,[4] με ομοιότητες που έχουν επισημανθεί μερικώς, τουλάχιστον, από τη Μαριέττα Ε.

[1] Βλ. Terence: *Phormio, The Mother-in-Law, The Brothers*. Edited and translated by John Barsby, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts – London 2001, όπου βλ. την «Hecyra», στον 2ο τόμο, στις σ. 148-241. Για την πιο πρόσφατη μετάφραση στην ελληνική βλ. Τερεντίου (P. Terentius Afer): *Hecyra*. Εισαγωγή, μετάφραση Αντ. Σακελλαρίου, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1999, όπου και τα σχετικά με την ιστορία της κωμωδίας κατά την αρχαιότητα και τα περί του προτύπου της.

[2] Η αρίθμηση των σελίδων πρέπει να είναι της εποχής που γράφτηκε η εν λόγω μετάφραση. Εξάλλου, η έναρξη της αρίθμησης από τον αριθμό 48 δηλώνει ότι το τετράδιο είχε προαριθμηθεί και μετά αποκόπηκε το πρώτο μέρος του. Στο τέλος του απομένουν 6 σελίδες λευκές, εκ των οποίων οι 2 πρώτες ανήκουν στο εναπομείναν τμήμα και μεταξύ αυτών και της σ. 79 έχει κολληθεί τεμάχιο χάρτου, μεγέθους τριών τετάρτων περίπου της σελίδας, χρώματος μπλε, με στροφές από δύο ποιήματα. Οι άλλες λευκές σελίδες αποτελούν υπολείμματα του ελλείποντος πρώτου μέρους του τετραδίου, με τις σελίδες 1-47.

[3] Το πρώτο μέρος, το οποίο και έχει αποσπασθεί, δεν γνωρίζουμε ποια τύχη είχε. Πιθανώς να είχαν γραφεί σ' αυτό οι ημερολογιακές σημειώσεις που κρατούσε ο Μάτεσις κατά την πολιορκία του Μεσολογγίου και τα επακόλουθά της στη Ζάκυνθο, κείμενο ερμηνευτικό, πιθανότατα, ορισμένων πτυχών της σολωμικής *Γυναίκας της Ζάκυνθος*. Πληροφορίες της Μαριέττας Ε. Γιαννοπούλου (Μινώτου), της υπογραφόμενης ως Επτανησίας –η οποία είχε ως πηγή της αφενός τον νομικό και ποιητή θείο της Αντώνιο Μάτεσι, εγγονό του συγγραφέα του *Βασιλικού*, και αφετέρου τον Μαρίνο Σιγούρο–, γι' αυτό το ημερολόγιο βλ. στα *Επτανησιακά Γράμματα* του Βάσου Φωκά, τχ. 5 (12), Ιανουάριος 1951, σσ. 129-143 και 155, «Ανέκδοτα έργα του Αντ. Μάτεσι», «Ανακοίνωση, πρόλογος και σημειώσεις της Μαριέττας Ε. Γιαννοπούλου». Για τη σχέση της οικογένειας Μάτεσι και του Σιγούρου, καταχωρίζουμε ένα τεκμήριο από το αρχείο μας: πρόκειται για επισκεπτήριο του Μαρίνου Σιγούρου ([αχρονολόγητο], 34 Σόλωνος) προς Αντ. Σ. Μάτεση: «Τρίτη / Φίλε κ. Μάτεση / Αύριον αυτήν την ώραν θα περάσω διά να παραλάβω αντίγραφον γενεαλογικού δένδρου όπερ μου εξήτησεν ο κ. Ραγκαβής επειγόμενος να // δημοσιεύση Le livre d'or de la Noblesse Ionienne / Πρόθυμος Φίλος».

[4] Βλ. και *Ιόνιοι νήσοι. Ιστορία και πολιτισμός*. Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, Αθήνα 2007, Γιώργος Π. Πεφάνης: «Το Επτανησιακό Θέατρο: Μία σύντομη επισκόπηση», σσ. 171-185: σ. 183: «Η *Πενθερά* του Τερεντίου [...], είναι [από] τα έργα που διεκδικ[εί] με αξιώσεις, τον διάλογο με τον *Βασιλικό*». Η δε παρατήρησή του για τον *Βασιλικό*, ότι «[...] τέμνονται δύο θεματικοί κύκλοι: του οικογενειακού δράματος και της κοινωνικής και διαλογικής αντιπαράθεσης», με «πολυάριθμες δραματικές εντάσεις σε συνδυασμό με την πύκνωση των πληροφοριών», έχει πρότερη ισχύ στη λατινική *Πενθερά*. Θα προσθέσουμε, ωστόσο, πέραν της ομοιότητος ορισμένων προσώπων της λατινικής κωμωδίας με ήρωες, και ιδίως ηρωίδες, του *Βασιλικού*, την τάση

Γιαννοπούλου.[5] Τις ομοιότητες αυτές και την πηγαία λειτουργία της *Πενθεράς* επισημαίνει και η Γλυκερία Πρωτοπαπά-Μπουμπουλίδου, η οποία στην ουσία επαναλαμβάνει όσα έχει γράψει η Μ. Γιαννοπούλου, επιφέροντας στην Εισαγωγή της έκδοσής της λίγες μόνο διορθωτικές παρατηρήσεις στην αποσπασματική έκδοση που και αυτή επιχειρεί, του έργου του Τερεντίου.[6] Δεν παρέλκει, αν αναφερθεί εδώ η σημασία του κοινωνικού ρόλου της γυναίκας και κάποιες αχνές μορφές χειραφέτησής της, όπως καταγράφονται στο έργο του Τερεντίου, που επίσης συνδέουν την *Πενθερά* με τον *Βασιλικό*, καθώς και το εμφανές μεταβατικό στάδιο των ενδοοικογενειακών σχέσεων, προσφιλές θέμα του Μάτεσι, αλλά και δείγμα των μεταλλαγών της επτανησιακής, και ιδιαίτερα της ζακυνθινής, οικογένειας στις αρχές του 19ου αιώνα υπό το κράτος των πολιτικών και αστικών αλλαγών που έζησε έντονα αυτό το νησί και που εκδηλώθηκαν απροκάλυπτα μετά το 1797, με την άφιξη των Γάλλων Δημοκρατικών.

Αποτελεί ασφαλώς προσφορά της Μ. Γιαννοπούλου το γεγονός ότι πρώτη αυτή[7] δημοσίευσε μεγάλο τμήμα της μετάφρασης του Μάτεσι, στο περιοδικό *Επτανησιακά Γράμματα*, που προμνημονεύσαμε, έστω και αν δεν ολοκλήρωσε τη δημοσίευση για λόγους που δεν οφείλονται σ' αυτήν. Σημειώνουμε ότι το ανέκδοτο χειρόγραφο της *Πενθεράς* (μαζί με άλλα, που δεν είναι του παρόντος η εξέτασή τους), της δόθηκε προς αξιοποίηση από τον θείο της και εγγονό του Αντωνίου Μάτεση, τον συνονόματό του, επιφανή νομικό και λογοτέχνη Αντώνιο Μάτεσι.[8]

Λόγω της παύσης του περιοδικού *Επτανησιακά Γράμματα*, η μετάφραση της *Πενθεράς* δεν ολοκληρώθηκε. Δημοσιεύτηκε, με πολύ μικρό, αποτιμητικό-συγκριτολογικό, προλογικό σημείωμα, από την Πρώτη Σκηνή της Πρώτης Πράξης έως και την Τρίτη Πράξη, Πέμπτη Σκηνή.[9] Είναι γεγονός –και εντοπίζει σε πολύ γενικές γραμμές (όχι πάντως εξ αυτοψίας) τα θέματα αυτά η Γλυκερία Πρωτοπαπά-Μπουμπουλίδου στην Εισαγωγή της– ότι η εκδοτική εργασία της Γιαννοπούλου παρουσίαζε πολλά και διάφορα προβλήματα και πλείστα όσα λάθη. Ωστόσο, όσα αναπαράγει η Μπουμπουλίδου, παρά την ορθογραφική βελτίωση, με τον δικό της εκδοτικό τρόπο, έχουν επιφέρει ελάχιστες μόνο διορθώσεις επί της ουσίας, επαναλαμβάνονται δε τα πάμπολλα αντιγραφικά και παραναγνωστικά λάθη της πρώτης έκ-

για συνθέσεις και για ευτυχείς λύσεις και στα δύο έργα, βασικό στοιχείο και των δύο εποχών, μεταβατικών, κατά βάση, και προσεγγιστικών κοινωνικών διαθέσεων.

[5] Βλ. *Επτανησιακά Γράμματα*, ό. π., σ. 136.

[6] Βλ. *Άπαντα των νεοελλήνων κλασσικών. Αντωνίου Μάτεσι έργα έμμετρα και πεζά*. Επιμέλεια Γλυκερία Πρωτοπαπά-Μπουμπουλίδου, Αθήνα, χ.χ., σ. ιγ΄-ιδ΄.

[7] Ο Σπυρίδων Δε Βιάζης, που πρώτος δημοσίευσε το ανέκδοτο έργο του Αντωνίου Μάτεσι, δεν είχε συμπεριλάβει στην έκδοσή του τη μετάφραση της *Πενθεράς*. Βλ. *Άπαντα Αντωνίου Μάτεσι*. Μετά ιστορικών προλεγομένων Σπυρίδωνος Δε Βιάζη. Εκ του τυπογραφείου ο «Παρνασσός», Ζάκυνθος 1881.

[8] Βλ. *Επτανησιακά Γράμματα*, ό. π., σ. 129. Πρόκειται για τον Αντώνιο Σ. Μάτεση, βουλευτή Αττικής και Βοιωτίας και αργότερα πληρεξούσιο Αττικής και Βοιωτίας. Έργα του: «Αγόρευσις κατά την πολιτικήν συζήτησιν εν τη Βουλή της 24ης Μαΐου 1916» (ως βουλευτή, περί του ζητήματος του Ρούπελ), «Αγόρευσις του πληρεξουσίου Αττικής και Βοιωτίας επί της πολιτικής συζητήσεως των διωγμών της Μ. Ασίας, εκ των στενογραφημένων πρακτικών συνεδρίασις 19 Μαΐου 1922» (εκ του *Στέμματος*, φ. 20 και 21 Μαΐου 1922), «Περί του Ιονίου πολιτεύματος του 1803 και του θεσμού της τιμητείας», *Πρακτικά του εν Κερκύρα Πρώτου Πανιονίου Συνεδρίου (20-22 Μαΐου 1914)*. Εν Αθήναις, σσ. 80-86. Και η παρούσα έκδοση, αν κρίνουμε από τα λάθη, στηρίχθηκε στο ίδιο χειρόγραφο, που μετά τον θάνατο των συγγενών του Αντωνίου κατέληξε σε παλαιοπωλείο του Μοναστηρακίου.

[9] Βλ. *Επτανησιακά Γράμματα*, ό. π., σσ. 136-142 και 155.

δοσης, συμπεριλαμβανομένων και των αλλαγών που επέφερε η τελευταία, παρά το ότι ανέφερε ρητά η Γιαννοπούλου πως δεν μετέβαλε την ορθογραφία του Μάτεσι, αλλαγών που, μη έχοντας το πρωτότυπο προ οφθαλμών η Μπουμπουλίδου, εν πολλοίς τις αναπαράγει.

Ενδεικτικά και μόνο από την πληθώρα των λαθών, των παρανοήσεων και παραλείψεων της Γιαννοπούλου καταχωρίζουμε στη συνέχεια ορισμένα, κατηγοριοποιώντας τα, ασχέτως αν κάθε κατηγορία περιλαμβάνει πολλά τέτοια. Αναφερόμαστε, επίσης, και στην αντιμετώπιση που έτυχαν στην έκδοση Μπουμπουλίδου, με την παρατήρηση ότι από τη σωρεία των λαθών δύο-τρία μόνο διορθώθηκαν, ώστε να αντιληφθεί ο αναγνώστης το μη αξιόπιστο της πρώτης (πολύ ταλαιπωρημένης από τα αντιγραφικά και τυπογραφικά λάθη), αλλά και της δεύτερης (και ορθογραφικά μόνο προσεγμένης) έκδοσης.

Και πρώτα τα σφάλματα της πρώτης εκδότριας, τα οποία συνοψίζονται στα εξής: α) σε λάθη παρανάγνωσης,[10] β) σε μη τήρηση της προαναγγελίας της ότι διατηρεί την ορθογραφία του πρωτοτύπου,[11] γ) σε παραλείψεις λέξεων ή φράσεων,[12] δ) σε εμφανή τυπογραφικά λάθη.

Ως προς την έκδοση της Μπουμπουλίδου, ακολουθεί πιστά την πρώτη της Γιαννοπούλου και ως εκ τούτου περιπίπτει μοιραία σε όλα τα παραναγνωστικά ατοπήματα εκείνης, οι παραλείψεις δεν θεραπεύονται (πλην μιας περιπτώσεως που αντιλαμβάνεται το χάσμα και προσπαθεί ανεπιτυχώς να το θεραπεύσει, εννοώντας λέξεις που αφίστανται του νοήματος του πρωτότυπου μεταφράσματος).[13] Το θετικό, ωστόσο, της εκδόσεως αυτής έγκειται στο ότι είναι εύχρηστη, μια και η εκδότρια αποκατέστησε ενιαία την ορθογραφία και τη στίξη, δίνοντας αναγνώσιμη και ως εκ τούτου χρηστική μορφή στην *Πενθερά*.

Θεωρούμε, περαιτέρω, υπερβολική την παρατήρησή της ότι «η λογοτεχνική αξία των μεταφράσεων αυτών (του Τερεντίου και ελάχιστων στίχων από άλλα έργα) είναι περιωρισμένη». Τουλάχιστον της *Πενθεράς* θεωρούμε ότι είναι πολύ σημαντική, παρά τις ατέλειές της (ο Μάτεσις δεν είχε εκδώσει ακόμη το έργο και από κάποιες διορθώσεις που διακρίνονται στο χειρόγραφο, διορθώσεις μάλλον συγχρονιστικές, έχουμε κάθε λόγο να πιστεύουμε ότι θα υφίστατο αυτό προσεκτικότερη επεξεργασία πριν εκδοθεί), α) διότι σε καιρούς διερευνητικούς και δύσκολους, ακολουθώντας τα σολωμικά προτάγματα, αξιοποιεί τη γλώσσα του Κρητικού θεάτρου και την καθομιλούμενη δημοτική της εποχής του, καταφέρνοντας μάλιστα να τιθασεύσει σε μεγάλο βαθμό και πολύ πρώιμα την ακατάσταση γλώσσα του λαού, και β) διότι η γλώσσα του είναι κατανοητή και το έργο που μεταφράζει αποδίδεται με τερπνό και χαριτωμένο τρόπο, σύμφωνα μάλιστα με τα δεδομένα της ζακυνθινής κοινωνίας, προς την οποία και απευθύνεται, χάρη στην ευέλικτη προσαρμογή του ύφους και του ήθους στα δεδομένα του λατινικού έργου, πράγμα το οποίο αναγνωρίζει η Μπουμπουλίδου, όταν αναφέρεται στη μη πιστή ακολουθία του κειμένου και την «πολλή ελευθερία»,[14] με την οποία μεταφράζει ο Μάτεσις.

[10] Βλ., δειγματοληπτικά: *το* αντί *του πιστεύση*, *σπλαγχνικοί* αντί *σπλαχνιτικοί*, *έκανα* αντί *έλαφτα* (= επιθυμούσα, λαχταρούσα), *δέρνης* αντί *γδέρνης* στην αρχή του έργου, όπου το ρήμα *γδέρνω* επί των εταιρών έχει την έννοια του τρώω τα λεφτά κάποιου, και πάμπολλα άλλα.

[11] Με αποτέλεσμα άλλοτε να αποκαθιστά την ορθογραφία μιας λέξης και άλλοτε να αφήνει την ίδια ανορθόγραφη.

[12] Οι οποίες αποτελούν και το μείζον πρόβλημα, διότι παραλλάσσουν, συνήθως αποπροσανατολιστικά, το κείμενο. Βλ. Πράξη πρώτη, Σκηνή δεύτερη: «Αλλ' όταν είδε 'στα σοστά να ετοιμάζουν» κ.εξ. Πράξη δεύτερη, Σκηνή πρώτη: «και να μη θέλουν κάποια άλλα!», Πράξη τρίτη, Σκηνή πρώτη: «Τί παρηγόριαις είναι τούταις!» κ. εξ., και Σκηνή τρίτη: «Της έταξα να το βαστάξω» κ. εξ., και άλλες.

[13] Βλ. Μπουμπουλίδου, ό. π., σ. 186.

[14] Πάντως δεν θεωρούμε ότι είναι «περισσότερο πιστός» ο Μάτεσις στην απόδοση της *Πενθεράς* σε σχέση

Με άλλα λόγια, δεν λήφθηκε υπόψη η εποχή και η πρόσφορη αποτύπωσή της, δεν εκτιμήθηκε η προσαρμογή στα ζακυνθινά δεδομένα,[15] που την θεωρούμε από τα βασικά πλεονεκτήματα του μεταφραστή, και δεν εξετάστηκε η μεγάλη δυσκολία της απόδοσης στην ελληνική, στο χρονικό εκείνο σημείο που κύριο μέλημα των Σολωμικών της Ζακύνθου ήταν η επιβολή της ελληνικής εις βάρος της ιταλικής γλώσσας.

Έτσι, η επανέκδοση των ίδιων ακριβώς Πράξεων και Σκηνών από την Μπουμπουλίδου στη σειρά των *Απάντων των νεοελλήνων κλασσικών*, εκδόσεων που τις διακρίνουν πολλές ατέλειες, αλλά έχουν τη σημαντική προσφορά ότι περιέλαβαν με τρόπο συγκεντρωτικό και άμεσα χρηστικό έργα σπάνια και δυσεύρετα, και μάλιστα πολλών Νεοελλήνων λογοτεχνών, μειζόνων και ελασσόνων, δεν έχει να προσφέρει περισσότερα. Το κείμενο της μετάφρασης είναι το ίδιο με το ανολοκλήρωτο της Γιαννοπούλου, τα εκδοτικά λάθη δεν λείπουν και από την δική της έκδοση και μόνο κάποιες –ελάχιστες σε κάθε περίπτωση– επισημάνσεις στην Εισαγωγή της έρχονται να δώσουν πενιχρές νέες πληροφορίες, με τρόπο εικοτολογικό, αν κρίνει κανείς με βάση την έκδοση του πλήρους πλέον κειμένου.

Η παρούσα έκδοση, πέραν του ουσιαστικού και ως εκ τούτου μείζονος προτερήματός της ότι εμπεριέχει ολόκληρο το μεταφρασμένο έργο του Τερεντίου, παρουσιάζει το πλεονέκτημα της εκτενούς παρουσίασης της ιστορίας του χειρογράφου και του έργου, της τοποθέτησής του στη μεταφραστική προσφορά των Ζακυνθίων και της προσεγμένης έκδοσής του,[16] με την αποφυγή των προηγούμενων λαθών, τα περισσότερα των οποίων οφείλονταν στις μη επιμελημένες φιλολογικά εκδόσεις τόσο του περιοδικού του Β. Φωκά –εύλογα μάλλον στην περίπτωση αυτή–, όσο και των προαναφερθεισών εκδόσεων των *Νεοελλήνων Κλασσικών* –η περίπτωση των οποίων δεν επιδέχεται δικαιολογίες και λόγω του μεγέθους του μεγαλόπνοου σχεδιασμού τους και λόγω της προσπάθειας των γνωστών γενικά επιμελητών των τόμων εκείνων.

Στο σημείο αυτό θέλουμε να επισημάνουμε το γλωσσικό ενδιαφέρον του κειμένου. Η γλώσσα είναι ρέουσα δημοτική, με πολλά ιδιωματικά στοιχεία,[17] αλλά και λόγια υπολείμμα-

με άλλα μεταφράσματά του. Απεναντίας, το χρονικά απέχον λατινικό κείμενο έχει αποδοθεί πολύ πιο ελεύθερα απ' ό,τι τα ιταλόγλωσσα ποιήματα, για παράδειγμα, που μετέφρασε, και ήταν σχεδόν σύγχρονά του.

[15] Παρά μόνο η προσπάθεια «να αποδώση το πνεύμα του Λατίνου ποιητού», αν και λίγο ακολουθεί ο Μάτεσις τους εκφραστικούς τρόπους του. Βλ. Μπουμπουλίδου, ό. π., σ. ιγ΄.

[16] Βλ. την έκδοση ανέκδοτων μεταφρασμάτων του Ιωάννη Καντούνη στη μελέτη μας «Ανέκδοτες μεταφράσεις έργων του Πέτρου Μεταστάσιου από τον Ζακύνθιο Ιωάννη Καντούνη (1731-1817)», *Παράβασις*, τόμ. 8, 2008, σσ. 401-432.

[17] Τα οποία έχουν γραμματικό, φωνητικό, λεξιλογικό και συντακτικό ενδιαφέρον. Ενδεικτικά, καταχωρίζουμε κάποιους ιδιωματικούς τύπους: *εκειός, ηύρηκα, ημπόρειε, του αφεντός, εγενότουν, αμή, ήτον, μίλιε, έτζι, παρακίναε, ελυπότουν, με* (= εμένα), *φαομάρα, επέρναε, εμπόρειε*. Φωνητικά, επίσης, αξίζει να αναφέρουμε τον τύπο «να 'υγάλω», που, συνεκφερόμενος, δίνει την αίσθηση στον γραφέα του κειμένου ότι πρόκειται για τη δίφθογγο «αυ» προ του γάμμα. Λεξιλογικά βλ., για παράδειγμα, τη λέξη *αράθυμος*, γνωστή και από τον *Κατάδικο* του Κ. Θεοτόκη. Ως προς το συντακτικό, βλ. το ψυχολογικό υποκείμενο, απόρροια του καθημερινού λόγου, στο φ. 62ν: «Εγώ, μου φαίνεται να έπραξα [...]». Επίσης, άξιες προσοχής είναι κάποιες λαϊκής έμπνευσης σύνθετες λέξεις, αντλημένες πιθανώς από το λεξιλόγιο του λαού (π.χ., 66r: *σταθερόγνωμος* = αμετάπειστος, ισχυρογνώμων). Γραμματικοσυντακτική είναι η σύνταξη του επιρρήματος «μεταξύ», που λειτουργεί προθετικά, συνοδευόμενο από το «σε» και αιτιατική: «μεταξύ σταις δυστυχίαις». Αν και είναι μάλλον αυτονόητο για το επτανησιακό ιδίωμα, θα αναφέρουμε όμως την προτίμηση του Μάτεσι στους ασυναίρετους ρηματικούς τύπους (*επιθυμάει*). Τέλος, παρατηρείται α) η τάση του μεταφραστή να προτιμά τις προτάσεις επιθυμίας και συνακόλουθα την ισχυρή άρνηση «μη» (*αγκαλά και να μη μου το λες* = αν και δεν μου το λες - *μου φαίνεται* [...] *τούτο να ήναι*

τα, τα οποία δεν είχαν αφομοιωθεί ή καταργηθεί και αντικατασταθεί την εποχή του Μάτεσι, οι ευαισθησίες του οποίου για τη γλώσσα είναι και γνωστές,[18] αλλά και εγγράφως μαρτυρημένες.[19] Τα καθαρεύοντα στοιχεία έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι δείχνουν τις προσπάθειες των Ζακυνθίων να απεμπλακούν από το αρχαίο λεξιλόγιο,[20] εκεί όπου λειτουργεί η γλώσσα του λαού, παράλληλα όμως την αντοχή των λόγιων τύπων την ίδια εποχή. Μάλιστα, η αξία των τύπων αυτών αναβαθμίζεται, αν σκεφθεί κανείς ότι ο Μάτεσις δεν μεταφράζει αρχαίο ελληνικό αλλά λατινικό κείμενο, και από το πρωτότυπο,[21] πράγμα που σημαίνει ότι δεν έχει παρασυρθεί από το αρχαίο λεξιλόγιο, ώστε να χρησιμοποιήσει κάποιους τύπους της αρχαίας ελληνικής. Παρά ταύτα, πρέπει να επισημανθεί ο λαϊκότροπος λόγος του Μάτεσι. Συγκεκριμένα, υπάρχουν πάμπολλες καθημερινές[22] φράσεις, στερεότυπες ή παροιμιώδεις,[23] γεγονός στο οποίο δεν συνάδει το περιεχόμενο μόνο του κειμένου αλλά και το σατιρικό στοιχείο που το διαπερνά. Έτσι, για να αποδώσει τον λαϊκό λόγο ο μεταφραστής και συνάμα για να προκαλέσει το γέλιο, αξιοποιεί τη ζωντάνια του καθημερινού αυτού λεξιλογίου, η δε μεταφορική ή υπαινικτική χροιά των φράσεων αυτών συντελεί στην ευόδωση του σκοπού του.[24] Αξίζει όμως, επίσης, να λεχθεί ότι λέξεις με ευρεία χρήση κατά την εποχή της μετάφρασης έχουν αντικατασταθεί προφανώς αργότερα, από τον ίδιο τον μεταφραστή ή άλ-

ωφέλημο = ότι είναι ωφέλιμο)· και β) ο εξελιγμένος μικτός τύπος του μέλλοντα *θέλεις υποφέρεις* αντί *θέλει υποφέρεις* ή *θέλεις υποφέρει*.

[18] Βλ. Διονυσίου Σολωμού *Άπαντα*, τόμ. 3ος: *Αλληλογραφία*. Επιμέλεια, μετάφραση, σημειώσεις Λίνου Πολίτη, Ίκαρος, Αθήνα 1991, τις επιστολές που αναφέρονται οι Μάτεσις και Γ. Τερτσέτης.

[19] Εννοούμε τη συστηματική ενασχόλησή του με τη γλώσσα στο δοκίμιό του για τη δημοτική (βλ. τις εκδόσεις Δε Βιάζη και Μπουμπουλίδου, ό. π.) και β) τη γραμματική του (βλ. *Επτανησιακά Γράμματα*, ό. π., σσ. 142-143, «Στοιχεία Γραμματικής».

[20] Για παράδειγμα, αντέχει ακόμη η πρόθεση «διά» και το σύνθετο αυτής αιτιολογικό «διατί». Λιγότερο η εύχρηστη, και για αρκετά χρόνια αργότερα, «εις», η οποία όμως εμφανίζεται στον Μάτεσι και ως «'ς» («σε» προ φωνήεντος). Ωστόσο, οι προθέσεις που διακρίνονται έντονα είναι η δημώδης και μόνο εν συνθέσει εμφανιζόμενη «ματά» (= ανά, ξανά) και η «ξε» (= εκ). Και περαιτέρω, όμως, ο Μάτεσις δείχνει ιδιαίτερη προτίμηση σε λέξεις που έχουν το γράμμα «ξει», καθώς και στο συμφωνικό σύμπλεγμα «τζ» αντί «τσ» (*τζακίζω, έτζι, κατζαρομάλλης*).

[21] Για την παιδεία, τη γνώση της λατινικής και τη διδασκαλία της γλώσσας αυτής στη Ζάκυνθο, για τη μαθητεία του Μάτεσι κοντά στο Παλμιδέσα βλ. την εργασία μας, «Αντωνίου Μάτεση ανέκδοτη μαθητική μετάφραση στην ιταλική του έργου *Vitae de excellentibus ducibus* του Λατίνου συγγραφέα Κορνηλίου Νέπωτα». *Πρακτικά Στ΄Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου*. Ζάκυνθος, 23-27 Σεπτεμβρίου 1997, τόμ. 3ος, σσ. 225-238. Πρόκειται για συμβολή στην ιστορία της δημόσιας εκπαίδευσης, με στοιχεία για δασκάλους, διδασκόμενη ύλη, μαθητές, εργασίες τους, κατά την πρώτη δεκαετία του 19ου αιώνα· επίσης, για την παροχή πληροφοριών σχετικά με τη σχολική ζωή των φίλων του Σολωμού και την εκπαιδευτική υποδομή τους. Για την παιδεία στη Ζάκυνθο βλ., τέλος, Θεοδόση Πυλαρινού: «Μια προσευχή συντριβής και ταπείνωσης της Βεατρίκης Τερτσέτη-Μάτεση», *Επτανησιακά Φύλλα*, τ. Κ΄, 5, με πληροφορίες για το γενεαλογικό δέντρο των δύο οικογενειών και στοιχεία για την παιδεία της εποχής της σολωμικής εφηβείας.

[22] Σημειωτέον ότι η φράση *εις κανένα τρόπο* (= με κανένα τρόπο), υπάρχει κατ' επανάληψη στη μετάφραση του ανέκδοτου πλατωνικού *Φαίδωνα*, σε απόδοση Κ. Θεοτόκη, του 1911, έργου το οποίο έχουμε ήδη έτοιμο προς έκδοση.

[23] Βλ. σ. 57ν: «μας έχουν εις το βασιλικό τους άντερο». Βλ. και Λεωνίδα Χ. Ζώη: *Λεξικόν ιστορικόν και λαογραφικόν Ζακύνθου*, τόμ. Β΄: *Λαογραφικόν*, Αθήναι 1963, σ. 41, λήμμα «Άντερο»: «τον έχω στο τυφλό άντερό μου, επί άκρας αντιπαθείας».

[24] Όπως «Κακά και ψυχρά», «με το ζύγι», «της αρεσιάς σου», «στέκει καλά στα πόδια του», «δος του δος του», «στα σωστά», «χείρου και ψυχρότερα», «δίνω χέρι» (= βοηθώ), «του κακού» (= του κάκου), «στέκω στα πόδια μου», «του λόγου σου», «παίρνω τα μέτρα μου», «έρχονται στο νου».

λον,[25] από συνώνυμες ή ομόρριζες με διαφορετικές καταλήξεις, δείγμα αυτό της ιστορικής διαδρομής των λέξεων, καθώς και της ακμής και παρακμής τους, αλλά και της κατάδειξης της εκδοτικής τύχης του χειρογράφου.[26]

Όσον αφορά στο πρωτόγραφο, το τετράδιο στο οποίο βρίσκεται το κείμενο, έχει αριθμηθεί με τη λογική των χειρογράφων, δηλ. με ένα αριθμό ανά φύλλο και με την πρακτική του recto-verso. Η γραφή είναι ευανάγνωστη, υπάρχουν λίγες –το αναφέραμε αμέσως προηγουμένως– προσθήκες από δεύτερο χέρι, καθώς φαίνεται από το έντονο χρώμα της μελάνης, χέρι επιβεβαιούμενο και από τις διορθώσεις που επίσης έχει επιφέρει. Τα τελεσιδίκως διαγεγραμμένα και ανικατασταθέντα[27] από άλλες λέξεις τα θέσαμε εντός αγκυλών· τα προστεθέντα χωρίς λόγο[28] εντός παρενθέσεων. Οι απαραίτητες προσθήκες-διορθώσεις[29] δεν δηλώθηκαν (είτε επρόκειτο για σημεία στίξης είτε για προσθήκες και διορθώσεις λέξεων) ως εντεταγμένες στη ροή του όλου κειμένου.

Αφήσαμε τη στίξη,[30] την ορθογραφία[31] και τις κεφαλαιογράμματες[32] αποδόσεις του πρωτοτύπου ως είχαν. Νομίζουμε ότι έτσι δίνεται καλύτερα η γλωσσική εικόνα της εποχής,[33]

[25] Πράξη που, κατά πάσα πιθανότητα, δηλώνει διάθεση για επίσημη έκδοση.

[26] Π.χ. η λέξη *καθημερούσιος* σήμερα έχει αντικατασταθεί από το «καθημερινός». Ως καθημερούσιος βρίσκεται και στο ημερολόγιο του Παν. Σαμαρτζή: «καθημερούσιαι ειδήσεις». Βλ. Παναγώτης Σ. Σαμαρτζής: *«Καθημερούσιαι ειδήσεις». Κέρκυρα 1854-1867.* Πρόλογος, επιλογή, επιμέλεια κειμένων Γιώργου Ν. Κάρτερ, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα 2000.

[27] Πρέπει να τονιστεί ότι τα αντικατασταθέντα, προφανώς από δεύτερο, μεταγενέστερο χέρι, αποτελούν στην πλειονότητά τους αλλαγές πολιτισμικού-κοινωνικού χαρακτήρα και προσαρμογές σε σύγχρονους των ετών του διορθωτή όρους. Ως παράδειγμα θα αναφέρουμε την «βάγια», που έρχεται από το Κρητικό θέατρο και αντικαθίσταται από την «βυζάστρα». Τέτοιες αλλαγές, αν δεν είναι από το χέρι της Γιαννοπούλου, δείχνουν ότι ο διορθωτής (πιθανώς και ο ίδιος ο Μάτεσις) προσάρμοσαν αργότερα το κείμενο της *Πενθεράς*, με σκοπό την έκδοσή του.

[28] Π.χ. στη σ. 49r, στ. 7 του χειρογράφου έγινε απόπειρα διορθώσεως των λέξεων «την Αθήνα» σε «τας Αθήνας», αλλά δεν ολοκληρώθηκε. Έτσι, μόνο του το άρθρο «τας» τοποθετήθηκε σε παρενθέσεις, αποτελεί δε η μη ολοκλήρωση της πτώσης τεκμήριο αποφυγής των λόγιων γραφών.

[29] Με εξαίρεση την προσθήκη ενός ή δύο γραμμάτων, διορθωτικών σε λέξεις, που τέθηκαν σε παρενθέσεις εντός της λέξεως, οπότε και διακρίνονται εύκολα. Π.χ. φ. 62r: «επι(σ)τρέψει», «το(ν) οποίον».

[30] Σε ελάχιστες περιπτώσεις, όταν εμφανώς έλειπε η τελεία στιγμή, την σημειώσαμε.

[31] Αφήσαμε και την έγκλιση τόνου όπως την είχε ο μεταφραστής, ασχέτως αν άλλοτε τηρεί τους κλασικούς κανόνες και άλλοτε όχι, καθώς και αν περιπλέκεται το θέμα της έγκλισης του τόνου λόγω των πλείστων όσων αφαιρέσεων, εκθλίψεων και κράσεων που μετέρχεται ο Μάτεσις, δείγμα ακωδικοποίητου και ακανόνιστου νεοελληνικού λόγου. Ωστόσο, τέτοια φαινόμενα είναι χρήσιμα τόσο για τον σχηματισμό της γραμματικής εικόνας της εποχής, όσο και των προσπαθειών για την κωδικοποίηση της καθομιλούμενης μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενα.

[32] Δεν αλλάξαμε τα κεφαλαία αρκτικά, έστω και αν αυτά δεν είχαν λόγο ύπαρξης με τα σημερινά δεδομένα. Λέξεις, όπως Κύρης, Στρατιώτης, Γέρος, Νύμφη, σηματοδοτούν προφανώς κοινωνικές, πολιτικές κ.ά. αναγνωρίσεις και διακρίσεις την εποχή του Μάτεσι. Εξάλλου, δεν είναι συμπτωματική ή περιστασιακή αλλά συνεχής η κεφαλαιογράμματη απόδοση του αρκτικού γράμματός τους. Το ίδιο και με τη λέξη Θεοί, παρότι δεν πρόκειται για τον Θεό των χριστιανών αλλά τους θεούς της αρχαιότητας.

[33] Αξίζει να παρατηρηθεί η λανθασμένη ορθογραφική αποτύπωση όλων σχεδόν των κυρίων ονομάτων. Ο Μάτεσις είναι σαφές ότι μεταφράζει από το πρωτότυπο –αναφερθήκαμε ήδη σε μαθητικό του μετάφρασμα των *Βίων* του Νέπωτα–, και δεν έχει προηγούμενο για το πώς αποδίδονται στην ελληνική τα ονόματα. Έτσι, παρά τα πολλά εν γένει ορθογραφικά λάθη, εν προκειμένω τα των κυρίων ονομάτων οφείλονται στην έλλειψη προτύπων, αλλά και στην αδυναμία του να μεταφέρει στην ελληνική ορθογραφημένα τα λατινικά

πολλώ μάλλον γιατί το καθημερινό λεξιλόγιο δεν είναι εύκολο να ορθογραφηθεί (ιδίως στις εκθλίψεις και κράσεις του[34]), πέραν του ότι με τον τρόπο αυτό αποτυπώνονται και γραφές που σήμερα έχουν αλλάξει ορθογραφικά (π.χ., τα ρήματα σε –όνω τώρα λήγουν σε –ώνω). Εξάλλου, η αποτύπωση στο μονοτονικό δεν συνάδει με τις λεπτομερείς ορθογραφικές αποκαταστάσεις, κυρίως διότι τα πνεύματα έχουν καταργηθεί και ο τονισμός έχει απλουστευθεί. Με άλλα λόγια, είναι τόσα πολλά τα λάθη του τονισμού, που μόνο μια έκδοση σε πολυτονικό, όπως αξίζει να γίνει στο μέλλον, θα έδινε ολοκληρωμένη εκδοτικά τη μορφή του κειμένου. Ειδικότερα, το συχνόχρηστο όνομα «Πάνφιλος» δεν το αποκαταστήσαμε σε «Πάμφιλος», αν και υπάρχουν στις πρώτες σελίδες του κειμένου τέτοιες διορθωτικές μαρτυρίες, από δεύτερο χέρι ή μεταγενέστερη διόρθωση του ίδιου του Μάτεσι, όπως φαίνεται από τη μελάνη.[35] Επίσης, διαχωρίσαμε α) τα κτητικά από την προηγούμενη αυτών λέξη (και ο μεταφραστής δεν τα ενώνει πάντα),[36] και β) την εκθλιβόμενη από την επακολουθούσα αυτήν λέξη,[37] μια και πολλές φορές και ο Μάτεσις τις αποτυπώνει χωριστά.

ονόματα. Είδαμε ήδη ότι ο «Πάμφιλος» αποδόθηκε (και εν συνεχεία έγινε σκέψη διόρθωσης) ως «Πάνφιλος», παρά το ότι οι κανόνες της ελληνικής αποκλείουν το σύμπλεγμα «νφ». Με την ίδια απλουστευτική λογική αποδίδεται η Σωστράτη ως Σοστράτα (σπανιότατα και Σωστράτα έπειτα από διόρθωση [52r]), ο Φείδιππος ως Φίδιππος, ο Λάχης ως Λαχίτης, η Μυρρίνη ως Μυρρίν(ν)α, η Φιλωτίς ως Φιλότη, ο δούλος Παρμένων εξαιρετικά προσφυώς ως Παρμένος (= χαμένος, ζουρλός) κ.λπ. Μεταβάλλεται δηλαδή η ετυμολογική και συνάμα η εννοιολογική φυσιογνωμία των ονομάτων εις βάρος των χαρακτηριστικών των ηρώων, όπως τα αποδίδουν τα αρχικά ονόματα σύμφωνα με τις επιλογές του Τερεντίου, αλλά δίνονται ονόματα από τον Μάτεσι –προσφυώς και με μικρές φωνητικές ή καταληκτικές παραλλαγές, οι οποίες παρά ταύτα οδηγούν σε νέες έννοιες–, που συνάδουν χαρακτηριολογικά με τις κοινωνικές συνήθειες ή τις ονοματοθεσίες των προσώπων των ηρώων, που τοποθετούνται στην εποχή τη δική του. Η ονοματοθεσία του Παρμένου αποτελεί επιτυχές, εύγλωττο δείγμα του είδους αυτού. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί το άστοχο της αλλαγής τους (π.χ. η Σοστράτα μεταβλήθηκε σε Σωστράτη) τόσο από την Γιαννοπούλου, όσο και από την Μπουμπουλίδου, η οποία ακολουθεί αναπόφευκτα τα λάθη εκείνης.

[34] Αφήσαμε, ωστόσο, ως είχε τη φράση «συρεχ'έλα», συμφυρμό έκθλιψης και κράσης-σύνθεσης, για να φανεί η ιστορική γλωσσική διαδρομή της και η παγιοποίησή της σε ουσιαστικό.

[35] Ίσως πρόκειται για παρεμβάσεις της Γιαννοπούλου που εξέδωσε το μέρος της *Πενθεράς*, το οποίο προαναφέραμε, διότι, αν ήταν του ιδίου του Μάτεσι, θα έπρεπε να διορθώσει μάλλον όλες τις, ουκ ολίγες, περιπτώσεις, καθώς και το «Παν.» (= Πάνφιλος), που δηλώνεται συνεχώς ως πρόσωπο του έργου στη διανομή των ρόλων. Ωστόσο, είναι εμφανές ότι διορθώσεις έχει επιφέρει και ο ίδιος ο γραφέας του χειρογράφου, που θεωρούμε ότι είναι ο ίδιος, αυτές δε έχουν ιδιαίτερη σημασία, γιατί γίνονται επί τόπου και όχι εκ των υστέρων, γεγονός που καταδεικνύει ακριβώς ότι η γραφή είναι του ίδιου του μεταφραστή. Για παράδειγμα, στο φ. 66r, ενώ σκόπευε να γράψει τη συνήθη στη Ζάκυνθο φράση «συμφορά μου» ή κάτι παρόμοιο, το αλλάζει επικαλύπτοντας τα προηγούμενα με το νέο: «Συμφοριασμένη που 'μαι». Και στην ίδια σελίδα, λίγο πιο κάτω, από δεύτερο χέρι αυτό (άγνωστο αυτή τη φορά αν είναι του Μάτεσι ή όχι), η λέξη «πόρναις» μεταλλάσσεται σε «κακαίς γυναίκες». Η διόρθωση, μάλιστα, δείχνει γνώση των κατηγοριών των ελευθερίων ή ελευθέρων ηθών γυναικών κατά την αρχαιότητα (βλ. την Εισαγωγή του Αντ. Σακελλαρίου στην *Hecyra*, ό.π., σ. 34-35, για τη διάκριση των εταιρών στον Τερέντιο, καθώς και τη σχετική εκεί βιβλιογραφία) ή γίνεται για λόγους αποφυγής της λέξεως ή γιατί η Βακχίδα (που ο ρόλος της τής επιφυλάσσει άμεμπτη –παραδόξως– ηθική συμπεριφορά) δεν μπορεί να καταταγεί στις πόρνες της εποχής του Μάτεσι.

[36] Δεν διαχωρίσαμε όμως τα δεικτικά από την προηγούμενη λέξη, γιατί όπως δείχνει η γραφή και η έγκλιση του τόνου συνεκφέρονται και θεωρούνται ως μία λέξη από τον συγγραφέα: *εύρεστον, δόσετού την, ρώτησέτον.*

[37] Π.χ. «τ' άλλο».

Η ΠΕΝΘΕΡΑ

Πράξις πρώτη

Σκηνή πρώτη
Φιλότη και Σύρα

Φιλ. Μα τους Θεούς, Σύρα, που πολλά λίγοι αγαπητικοί λαχαίνουν πιστοί 'σταις γυναίκες από την τάξη την δική μας. Πόσους όρκους δεν έκανε εκείνος, ο Πάμφιλος, και ποίος εμπόρειε να μη τους του πιστεύση, πως ποτέ όσο έζησε η Βακχίδα δεν ήθελε 'πανδρευθεί! Αμή δεν βλέπεις πώς εστάθη 'στον λόγο του!

Συρ. Και διά τούτο δεν παύω να σου ψάλλω να μην λυπάσαι κανέναν απ' αυτούς και να γδέρνης και να ξεσκλάς όποιον σου λαχαίνει.

Φιλ. Δίχως να εξαιρέσω κανέναν;

Συρ. Κανέναν· διατί κανείς απ' αυτούς, ξέρε το, δεν έρχεται 'σ' εσέ που να μην ήναι όλος διόλου προετοιμασμένος να σε κάμη, με ταις κολακίαις του και με τα χάιδια του να τον ξεροθυμήσης διά όσο λιγότερο έξοδο 'μπορέσει. Τί δεν τους πολεμάς και συ με τα ίδια τους τ' άρματα; //

Φιλ. Δεν είναι αχρειοσύνη να πράξω όμοια με όλους;

Συρ. Αχρειοσύνη να ξεδικέσαι τους εχθρούς σου; Κ' εκεί που έρχονται να σε πιάσουν, να τους πιάνης; Καϋμένη που 'μαι! Να 'χα αυτά τα νειάτα κι' αυτή τη μούρη! ή να 'χες συ την καλή μου γνώμη!

Σκηνή δεύτερη
Παρμένος κι' αυταίς

Παρ. (μιλόντας ότινος είναι μέσα) Αν με ζητήση ο Γέρος 'πες του πως επήγα κατά τον λιμένα να μάθω διά το φθάσιμο του Παμφίλου. Ακούς τι σου λέω Σύρτη; –Αν με ζητήση, αλλειώς μην του 'πης τίποτε, διατί θέλω να φυλάξω [ανέγγικτη] αυτήν την πρόφαση διά άλλη φορά. – (μόνος) Δεν είναι η Φιλότη ετούτη που έρχεται; πόθεν να 'ρχεται;– Καλώς ήλθες, Φιλότη.

Φιλ. Ω Παρμένε, καλώς σ' ηύρηκα.

Συρ. Καλώς τον, μα τη ζωή μου, τον Παρμένο.

Παρ. Καλώς την, μα τους Θεούς, και την Σύρα – 'Πες μου Φιλότη πού καλά μας ελιβάδευες και μας εχαιρόσουν τόσον καιρό; //

Φιλ. Κακά μάλιστα και ψυχρά εχαιρόμουν, διατί μ' επήρε από 'δώ ένας στρατιώτης αγριάνθρωπος και μου έμελε της δύστυχης να τον υποφέρω εις την Κόρινθο διά δύο ολόκληρους χρόνους που δεν είχαν τελειομόν.

Παρ. Βέβαια, Φιλότη, θα επεθύμησες εκεί (τας) την Αθήνα και θα το μετάνωσες διά την βουλή που ακολούθησες.

Φιλ. Δεν μπορείς να στοχασθής πόσο επεθύμησα να γυρίσω εδώ – να ξελυτρωθώ από τον Στρατιώτη – να σας ξαναϊδώ, και να ματαρχίσωμε ταις παλαιαίς μας συνανα-

στροφαίς και τα περίχαρα τραπέζια! Διατί εκεί δεν ετόλμαα να μιλήσω παρά με το ζύγι, και καθώς ήτον της αρεσιάς του.

Παρ. Και δεν λογιάζω, μα το ναι, να 'βανε εκειός τέλος στην ομιλία όταν εσύ είχες θέληση να σοπάση.

Φιλ. Αμή τί 'ναι τούτο που μου 'διηγήθηκε τώρα λίγο 'στο σπίτι η Βακχίδα; Δεν το πίστευα ποτέ να καταπειστθή ο Πάμφιλος, να πάρη γυναίκα, όσο ήτον εκείνη ζωντανή. //

Παρ. Να πάρη γυναίκα;

Φιλ. Τί τάχα δεν επήρε;

Παρ. Ε... επήρε. Όμως δεν μου φαίνεται αυτός ο γάμος να στέκη καλά στα πόδια του.

Φιλ. Όλοι οι Θεοί να το κάμουν, αν είναι διά καλό της Βακχίδας. Αλλα πώς να το πιστεύσω; 'Πες μου, Παρμένε.

Παρ. Δεν είναι καμμιά χρεία να σου το 'πω, και μην με 'ρωτάς.

Φιλ. Διά να μη μαθητευθή; Έτζη οι Θεοί να με αγαπούν που δεν σε ρωτάω διά να το ματαπώ, αμή διά να χαρώ με την ψυχή μου.

Παρ. Δεν μπορείς να με καταπείσης να εμπιστευθώ ταις πλάταις μου εις την διάκρισήν σου.

Φιλ. Μην 'πής τίποτε. Δεν σε βλέπω εγώ που έχεις περισσότερη θέληση εσύ να το 'πής παρά εγώ να τ' ακούσω;

Παρ. Την αλήθεια λέει τούτη εδώ. – Τούτο είναι το μεγαλήτερό μου ελάττωμα. Αν μου υποσχεθής πως σοπαίνεις, σου το λέω.

Φιλ. Ήλθες τώρα 'στο νου σου; Σου δίνω το λόγο μου. Έλα μίλιε.

Παρ. Αφουγκράζου. //

Φιλ. Εδώ 'μαι, με τόσο αυτί.

Παρ. Να 'ξέρης πως ο Πάμφιλος, όταν ο πατέρας του τον παρακίναε να 'πανδρευθή, αυτός είχε πολύ πόθο διά την Βακχίδα, και δεν του έδινε ακρόασι. Εκείνος του έψαλε τα συνιθισμένα που λεν οι γονέοι πως ήτον γέρος, πως αυτός ήτον το μονάκριβότου παιδί που ήθελε να το 'χη βοήθεια 'στα γερατεία του και άλλα παρόμοια. Ο Πάμφιλος 'στα πρώτα έστεκε σταθερός 'στο όχι. Αλλ' ο γέρος τον στενοχωρά ύστερα τόσο που τον κάνει να μείνη αβέβαιος αν έπρεπε να κλίνη κατά το χρέος που είχε εις τον πατέρα του, ή κατά τον έρωτα. Τέλος πάντων. δος του δος του ο γέρος να τον κεντά και να τον ενοχλήζη τον ενίκησε και του έδεσε γάμο με την θυγατέρα τούτου του γειτόνου μας. Έως εδώ το πράγμα δεν εφάνη του Πανφίλου τόσο βαρύ. Αλλ' όταν είδε 'στα σοστά να ετοιμάζουν τον γάμο και είδε να φθάση η 'μέρα που δίχως άλλα λόγια έπρεπε να πάρη την νύμφη, τον επλάκοσε η πίκρα έτζη κατάκαρδα που και η ίδια η Βακχίδα αν ήθε τον ιδεί θα τον ελυπότουν. Όποτε και αν μ' εύρισκε 'σε μοναξιά διά να ημπορή, μιλόντας μ' εμέ να ξεθυμάνη «Εχάθηκα Παρμένε» μου έλεγε «Τί επήγα κ' έκαμα; εις τί βυθό επήγα κ' έπεσα αφ' εαυτού μου; Δεν μπορώ να το βαστάξω Παρμένε, εχάθηκα ο κακορρίζικος».

Φιλ. Αναθεμάτον εκείνον τον γέρο Λαχίτη με τα παρακινήματά του.

Παρ. Διά να μην πολυλογάω έμπασε εις το σπίτι την νύμφη. Αλλά την πρώτη νύκτα ούτε την εξύγοσε. Ήλθε η άλλη νύκτα χείρου και ψυχρότερα.

Φιλ. Τί παραμύθι [είναι τούτο που] μου διηγάσαι; ένας νέος καλά φαομένος και καλά πιομένος να βρεθή εις το κρεβάτι με μία κόρη και να μην της ειπή τίποτε, απίστευτο πράγμα!

Παρ. Έτζη εσέ πρέπει να σου φαίνεται διατί κανείς δεν σε συμόνει δίχος να λάβη πρώτα πόθο διά λόγου σου, αλλ' εκείνος την επήρε στανικώς του.

Φιλ. Λοιπόν τί ακολούθησε ύστερα;

Παρ. Ύστερα από λίγαις ημέραις μ' έκραξε παράμερα ο Πάμφιλος και μου εδιηγήθη ότι δεν την είχε ακόμη πλησιάσει παντελώς· πως πριν να την πάρη ενόμιζε ότι ημπόρηε να συνηθίση «όμως διά να // πω την αλήθεια, Παρμένε» μου έλεγε «μία γυναίκα που αποφάσισα να μην βαστάξω διά πολύν καιρό, δεν μου φαίνεται τίμιο να την γελάσω και να την επιστρέψω εις τους γονέους της διαφορετική απ' ότι την έλαβα και με αυτό να βλάψω μίαν άφταιστη κόρη».

Φιλ. Τούτο το κάμομα δείχνει [ένα] νέο φρόνιμο και τίμιο.

Παρ. «Ούτε να 'υγάλω έξω αυτά τα πράγματα μπορεί να μ' ωφελήση – από τ' άλλο μέρος να την επιστρέψω εις τους γονέους της δίχως να μπορώ να την κατηγορήσω εις τίποτε μου φαίνεται αχρειέστατο πράγμα. Διά τούτο ελπίζω ότι αφού εκείνη καταλάβει πως δεν δύναται να κάμη μ' εμέ θέλει αφ' εαυτή της πάρει την απόφαση να τραβιχθή». Έτζη μου έλεγε.

Φιλ. Ως τόσο εκείνος τί έκανε; εσύγναζε 'στην Βακχίδα;

Παρ. Καθημερούσια. Αλλά καθώς συμβαίνει, βλέποντας εκείνη να τον έχη μισοχαϊμένον άρχισε να του γίνεται καθ' ημέρα περισσότερο τολμιρή και παράξενη.

Φιλ. Δεν θαυμάζω διά αυτό μα τους Θεούς.

Παρ. Και τούτο τους εκρύοσε πολύ αναμεσό τους. Ακο//λούθως έμαθε εκείνος να γνορίζη τον εαυτό του κ' εγνόρισε αρκετά κ' εκείνην και την άλλη που 'χε 'στο σπίτι κάνοντας παρατήρηση εις τα διαφορετικά ήθη τους. Τούτη 'σαν καλογεννημένη που ήτον, κ' εντροπαλή και ταπεινή ταις ενόχλησες και την κακή ζωή που ο άνδρας της τής έκανε υπόφερε με υπομονή κ' επάσχιζε μάλιστα να τον σκεπάζη. Λοιπόν μέρος που η καρδιά του άρχισε να την λυπάται μέρος που εβαρέθη τα άπρεπα καμόματα και ταις φαομάραις της Βακχίδας 'λίγο κατ' ολίγο εξέκοψε τέλεια από ταύτην κ' έριξε όλον του τον πόθο 'στην γυναίκα του με την οποίαν κιόλα εσύγκανε 'σταις γνώμαις. Ως τόσο απέθανε ένας συγγενής τους εις την Ίμβρον τον οποίον κατά νόμον έμελαν να κληρονομήσουν. Ο πατέρας έστηλε ευθύς εκεί τον Πάμφιλο σχεδόν στανικώς του, διατί άρχισε να αγαπά καθώς σου είπα την γυναίκα του την οποίαν άφισε τότε εις το σπίτι με την πενθερά της, επειδή ο γέρος είχε τραβιχθή εις την εξοχή και κάπου και αρειά 'μπαίνει 'στην χώρα.

Φιλ. Δεν βλέπω έως τώρα εις τί τρόπο τούτος ο γάμος κλονίζει.

Παρ. Τώρα ακούς. Πρώτα, διά καμπόσαις ημέραις, // τα 'χαν καλά, αλλ' ευθύς έπειτα άρχισε η Νύμφη να μην μπορή να ιδή εις κανένα τρόπο την Σωστράτα αγκαλά και ποτέ να μην ελογόφεραν νύμφη και πενθερά, μήτε ποτέ να επαραπονέθη η μια διά την άλλη.

Φιλ. Τί λοιπόν;

Παρ. Κάθε φορά που η Σοστράτα επήγενε να της μιλήση, εκείνη της εγύριζε ταις πλάταις και δεν ήθελε να την ιδή έως οπού μία καλή σου ημέρα εκαμόθη πως την έκραξε η μάννα της 'στο σπίτι τους που είχαν εορτή κ' επήγε κ' εκάθισε τόσαις ημέραις που η πενθερά της έστηλε δι' αυτήν. Δεν ηξέρω εκείνη τότες τί πρόφασι εύγαλε. εματάστηλε κ' εκείνη άλλαις πρόφασες. Στείλε και ξαναστείλε, της απεκρίθηκαν τέλος πάντων πως η νύμφη της ήτον άρρωστη. Έτρεξε ευθύς η πενθερά να την ιδή αλλά δεν την έμπασαν. Τα 'μαθε ως τόσο ο γέρος κ' ήλθε απ' έξω χθες επιταυτού κ' επήγε κ' ηύρε ευθύς τον πατέρα της Φιλομένας. Τί να έκαμαν

αναμεσό τους ακόμη δεν ηξέρω, όμως έχω πολλή επιθυμία // ν' ακούσω τί ακολούθησε. Σου τα 'πα όλα. Τώρα 'πάω στην δουλιά μου.

Φιλ. Πάω κ' εγώ διατί καρτερώ ένα ξένο που του έδοσα λόγο.

Παρ. Καλά λοιπόν να 'πάν' η υποθεσές σου.

Φιλ. Καλό να 'χης και συ Παρμένε.

Παρ. Έχε 'γεια Φιλότη.

Πράξις δεύτερη

Σκηνή πρώτη
Λαχίτης και Σοστράτα

Λαχ. Ω διά όνομα όλων των Θεών, τί γένος είναι τούτο; τί ομογνομία είναι τούτη; Όλαις η γυναίκες παρόμοια να θέλουν κάποια πράγματα και να μη θέλουν κάποια άλλα! Και να 'πής ότι 'υρίσκεις καμμία που να διαφέρη από την γνώμη των άλλων! Όλαις η πενθεραίς την ίδια προαίρεσι να μισούν ταις νυμφάδαις τους, την ίδια προθυμία όλαις να αντιπειθεύουν τους άνδρες τους, και όλαις το ίδιο πείσμα. Λες πως 'στο ίδιο σχολειό να εδιδάχθηκαν // όλαις, την κακοσύνη και την πονηρία και η πρωτοσχόλισα βέβαια είναι τούτη εδώ.

Σοσ. Δυστυχία μου, να με κατηγορούν χωρίς να ξέρω το διατί!

Λαχ. Δεν ηξέρεις, ε;

Σοσ. Έτζη να μ' αγαπούν οι Θεοί, Λαχίτη μου, και να μας αφίσουν να περάσωμεν ομού την ζωή μας!

Λαχ. Να με λυτρώσουν από τέτοιο κακό!

Σοσ. Θέλει το γνωρίσεις ύστερον, πως άδικα με κατηγοράς.

Λαχ. Άδικα; Και τί να σου 'πώ και να μην σου πρέπει διά τούτα σου τα καμόματα! που ατίμησες κ' εμέ και το σπίτι μου και στεναγμούς και δάκρυα ετοιμάζεις του παιδιού σου; Συ τους συγγενείς μας από φίλους μάς τους κάνεις εχθρούς· εκείνους που έκριναν άξιο τον υιό σου να του εμπιστευθούν το αίμα τους. Μόνη εσύ είσαι εκείνη που επετάχθηκε έξω να τα[38] βάλης όλα άνω κάτω με ταις κακαίς σου πράξες.

Σοσ. Εγώ;

Λαχ. Εσύ, γυναίκα, εσύ, που εμέ μ' ενόμισες διά λίθο και όχι διά άνθρωπο. Λογιάζεις πως διατί κάθομαι έξω δεν ηξέρω πώς ζη κάθε μία σας; Περισσότερο γνωρίζω τί γίνεται εδώ, παρά εκεί που κάθομαι όλη μέρα, διατί από τον τρόπο που εσείς ζήτε εις το // σπίτι κρέμεται κ' η 'πόληψή μου έξω. Κατά πρώτο έμαθα πως η Φιλομένα άρχισε να σε μισά. Δεν μου εφάνη παράξενο· παράξενο ήθελε μου φανεί αν δεν σ' εμίσαε, αλλά δεν ενόμισα πως εις τον ίδιον καιρό έλαβε μίσος και διά όλο μου το σπίτι. Αν ήξερα τούτο ήθελε μείνει βέβαια αυτή μέσα, κ' εύγαινες έξω εσύ. Βλέπεις Σοστράτα, βλέπεις πόσο άδικα μου δίνεις εμέ τούτα τα ποτηρία;[39] εγώ ετραβίχθηκα έξω διά να αφίσω εσάς να χαρήτε την χώρα κ' εγώ είχα

[38] Διορθώσαμε τη λέξη «του» του πρωτοτύπου σε «τα», ακολουθώντας το λατινικό κείμενο.

[39] Ίσως πρόκειται για παρατονισμό.

την έγνοια (σ)ταις υπόθεσές μας και υπόφερα όλους τους κόπους περισσότερο από το σοστό, και απ' ότι το εσυγχώραε η ηλικία μου διά να μπορούν τα εισοδήματά μας να προφθάνουν τα έξοδά σας και την ακαμασία σας. Και δι' ανταμοιβή 'σ όλα αυτά δεν επάσχισες καν να μη μου δόσης πίκραις και βάσανα;

Σοσ. Εις ότι εστάθη, εγώ δεν έχω ούτε μέρος ούτε φταίσιμο.

Λαχ. Πολύ μάλιστα. Εσύ εδώ έμεινες μοναχή, λοιπόν όλο το φταίσιμο είναι επάνω σου Σοστράτα. Ευθύς που εγώ σου εσίκοσα όλαις ταις άλλαις φροντίδες, έπρεπε συ να έχης την έγνοια του σπιτιού. Δεν είν' εντροπή μία γρήα γυναίκα 'σαν εσέ να τα βάλη με μία νέα; Να σ' ακούσω να μου 'πής πως κ' εις τούτο φταίει εκείνη. //

Σοσ. Όχι βέβαια Λαχίτη μου, δεν το λέω.

Λαχ. Χαίρομαι, μα τους Θεούς διά τον υιόν σου επειδή διά σε όσο κι' αν σφάλης χηρότερη δεν γένεσαι.

Σοσ. Και ποίος ξέρει, άνδρα μου, μη αυτή εκαμόθηκε πως μισά εμέ διά να σταθή περισσότερο με την μάνα της;

Λαχ. Τί λες; δεν αποδείχνει μάλιστα το ενάντιο που εχθές κανείς δεν ηθέλησε να σ' εμπάση να την ιδής;

Σοσ. Έλεγαν ότι ήτον πολύ κουρασμένη διά τούτο δεν μ' έμπασαν.

Λαχ. Η αρροστία της μου φαίνεται είσουν εσύ παρά κάθε άλλο. Και με δίκηο, διατί όλαις είσασθε όμοιαις. Θέλετε να παντρεύσετε τους υιούς σας, και καθώς θέλετε σεις, και αφού τους παρακινήσετε να πάρουν γυναίκα ευθύς σεις η ίδιαις τους παρακινήτε να την διόξουν.

Σκηνή δεύτερη
Φίδιππος και αυτοί

Φιδ. (μιλόντας ότινος είναι μέσα) Αγκαλά και να γνωρίζω Φιλομένα πως δύνομαι να σε στενοχωρήσω να κάμης εκείνο που θέλω, όμως νικά εις εμέ η πατρική αγάπη και δεν θέλω να σου εναντιωθώ την βουλή σου.

Λαχ. Να που έρχεται μές' την ώρα ο Φίδιππος. Από αυτόν μαθαίνω την αλήθεια. (μόνος) – Γνωρίζω, Φίδιππε, // ότι όλοι μ' έχουν διά εύκολον και παράκαλον με τους ανθρώπους του σπιτιού μου, αμή όχι που η καλοσύνη μου να τους χαλά. Άμποτε να 'σουν και συ τέτοιος, διατί θα ήτον και δικόσου και δικόμου καλό. αλλά σε η γυναίκες σου σ' έχουν παντελώς του χεριού τους.

Φιδ. Αλήθεια;

Λαχ. Ήλθα χθες διά να σου μιλήσω διά την θυγατέρα σου. Όπως ήλθα έτζη επέστρεψα· με ταις ίδιαις απορίαις. Δεν στέκει καλά, αν θέλεις παντοτεινή την δικοσύνη αναμεσό μας, να κρατής χολή στην καρδιά σου. Αν έγηνε από 'μάς κανένα σφάλμα, φανερωσέτο να δικαιολογηθούμε ή να το διορθώσωμε, και αφίνομε κριτή εσέ τον ίδιο. Αλλ' αν θέλετε μόνον διά αιτία ασθένιας να κρατήτε συμά σας την νύμφη μου, εις αυτό μου φαίνεται να μου κάνης πολύ άδικο Φίδιππε, αν φοβάσαι μήπως εις το σπίτι μου δεν θα την επιμεληθούμε καθώς της πρέπει. Έτζη να με αγαπούν οι Θεοί που δεν σου το κάνω καλά, ότι εσύ αγκαλά και πατέρας της επιθυμάς περισσότερο από 'μέ την υγεία της – και αυτό διά αιτία του υού μου που γνω-

ρίζω πως την αγαπά ωσάν τον εαυτόν του και προβλέπω πόσο θα του // βαρυφανούν αν τα μάθει αυτά τα πράγματα. Διά τούτο [προσπαθίζω] προσπαθώ να επιστρέψη η γυναίκα 'στο σπίτι πρωτύτερα του.

Φιδ. Και την επιμέλεια σου Λαχίτη γνωρίζω, και την καλή σου γνώμη, και είναι πληροφορημένη η καρδιά μου ότι όσα λες είναι η αυτή αλήθεια. Τούτο επιθυμάω κ' εγώ να μου πιστεύσης ότι κ' εγώ [προσπαθίζω] προσπαθώ να την κάμω να γυρίση 'στο σπίτι σας, αν εις κανένα τρόπο δύναμαι να το κάμω.

Λαχ. Και τί σ' εμποδίζει να το κάμης, μην τάχα κατηγορά εις τίποτε τον άνδρα της;

Φιλ. Καθόλου· διατί αφού εγώ εβάλθηκα περισσότερο και άρχισα και στανικώς να την κάμω να επιστρέψη, αυτή μου έκαμε χίλιους όρκους πως δεν δύνεται να βαστάξη εις το σπίτι σας όντας μακρά ο Πάμφιλος. Κάθε άνθρωπος έχει και το ελάττωμά του. Εγώ το έχω κ' είμαι παράκαλος και δεν ημπορώ να κακιόνω με τους ανθρώπους μου.

Λαχ. Ακούς Σοστράτα;

Σοσ. Δυστυχισμένη πού 'μαι!

Λαχ. Και είναι σταθερή εις αυτό;

Φιδ. Διά τώρα καν, ως φαίνεται. Θέλεις τίποτες // άλλο; διατί πρέπει να πηαίνω εις [τον φόρο] την αγορά.

Λαχ. Έρχομαι κ' εγώ κατ' εκεί.

Σκηνή τρίτη
Σοστράτα

Σοσ. [Μα τους Θεούς] Στην αλήθεια, Πολύ πολύ άδικα γενόματε όλαις μισηταίς εις τους άνδρες μας, διά λίγαις που φταίνε, και φαινόμαστε όλαις αξιοκατάκριταις. Έτζη να με αγαπούν οι Θεοί όπως είμαι αθώα απ' ότι τώρα ο άνδρας μου με κατηγοράει. Αμή δεν είναι εύκολο να δικαιολογηθής, τόσο είναι ριζομένη η γνώμη ότι όλαις η πενθεραίς είναι διεστραμμέναις. Αλλά πώς 'μπορούν να 'πούν αυτό διά 'μέ; εγώ την νύμφη μου την ελόγιαζα πάντα 'σάν να ήτον γεννημένη από τα σπλάχνα μου, και δεν καταλαβαίνω πώς έριξαν τούτην την κατηγόρια επάνω μου. Να εγύριζε καν ο υός μου! άλλο δεν επιθυμάω.

Πράξις τρίτη

Σκηνή πρώτη
Πάνφιλος, Παρμένος, Μυρρίννα

Παν. Δεν πιστεύω να επροξένησε η αγάπη ποτέ 'σε κανένα περισσότεραις πίκραις απ' ότι // επροξένησε εμέ! Δυστυχισμένος που 'μαι! Τέτοια ζωή λοιπόν δεν ήθελα να χάσω; διά τέτοια αφορμή έλαφτα τόσο να γυρίσω 'στο σπίτι μου; Πόσο

δεν ήτον καλήτερα εις όποια ξενιτεία κι' αν ήθελα να περάσω τους χρόνους μου παρά να επιστρέψω εδώ διά να γνωρίσω την δυστυχία μου. Διατί όλους μας [που] όσους μας πλακόνει καμμία συμφορά όσον καιρό κάμομε να την μάθομε είναι διά μας βέβαια ένα κέρδος.

Παρ. Όμως έτζη ευρίσκεις τρόπο γληγορότερα να ξελιτροθής από τούτα τα βάσανα. Αν δεν ήθελ' έλθεις τούταις η χολοτάραξες ήθελε σου γένουν πολύ δρυμύτεραις. Τώρα ο ερχομός σου Πάνφιλε βάνει και taις δυο γυναίκες εις κάποια συστολή. Ξετάζεις την υπόθεσι ησυχάζεις τους θυμούς, και taις κάνεις και taις δυο να ειρηνεύσουν. Το πράγμα είναι πολύ εύκολο μ' όλον που ο νους σου το στοχάζεται δισκολότατο.

Παν. Τί παρηγορίαις είναι τούταις! Εις ποίον κόσμο 'υρίσκεται κακορίζικος 'σάν εμέ! Πριν [λάβω] πάρω τούτην την γυναίκα είχα την καρδιά μου προσηλομένη εις άλλη αγάπη· και πόσο εις αυτό υπόφερα δεν είναι χρεία να το 'πώ· όλοι το γνωρίζουν. Και όμως δεν ετόλμησα ποτέ ν' αντιπειθείσω του πατέρα μου που ηθέλησε να μου την δόση στανικώς. Μόλις άρχισα να ξεμακρένω από την άλλη και να ελευθερόνω από αυτήν την καρδιά μου, μόλις αρχίναγα να την αφιερόνω // εις την γυναίκα μου, νά που ξετρουπόνει ένα πράγμα κενούριο διά να με ξευγάλη και απ' αυτήν. Διατί εις τούτη την υπόθεσι φοβούμαι πως θα εύρω φταίστρα ή την μάνα μου ή την γυναίκα μου· και αφού ξεκαθαρίσω αυτό τί άλλο μένει εις εμέ παρά παντοτεινή δυστυχία; Επειδή το σέβας που πρέπει να 'χω εις εκείνην που μ' εγέννησε με προσπάζει να υποφέρω το άδικο που μου έκανε. Από τ' άλλο μέρος είμαι πολύ υπόχρεος εις την γυναίκα μου διατί με την καλοσύνη της εβάσταξε με υπομονή την κακή ζωή που της έκανα δίχως ποτέ να φανερώση τίποτε κανενός. Όμως κάτι μεγάλο πράγμα θα εσυνέβη που έκαμε να χωρέση η οργή αναμεταξύ τους και να βαστάξη τόσον καιρό.

Παρ. Μικρό πράγμα μα τους Θεούς· διατί αν κυτάξεις καλά να εύρης την αλήθεια η μεγάλη οργή δεν αποδείχνει το μεγάλο βλάψιμο· πολλαίς φοραίς ένας φυσικά [θυμόδης] αράθυμος γένεται θανάσιμος εχθρός σου διά αφορμαίς που ένας άλλος μήτε taις ψιφά. Τα παιδιά δεν μαλλόνουν διά τίποτε· και διατί αυτό; διατί ο νους που τα κυβερνάει είναι αχαμνός. Όμοια 'σαν // τα παιδιά είναι κ' η γυναίκες ελαφρόμυαλαις. Ίσως κανένας παραμικρός λόγος θα taις έσπασε την χολή και την έκαμε τόσο να ξεχυλήση.

Παν. Πήγαινε, Παρμένε να δόσης την είδηση του φθάσιμού μου.

Παρ. (πλησιάζοντας εις την θύρα) Ω τί 'ναι τούτο;

Παν. Σιοπή!

Παρ. Ακούω μία σαραβολή κ' ένα συρεκ'έλα... σύμοσε εδώ στην θύρα – ε, τ' ακούς και του λόγου σου;

Παν. Μη μιλής σου λέω. Μα τους Θεούς μεγάλη ταραχή ακούω.

Παρ. Μηλείς και του λόγου σου και μ' εμποδίζεις εμέ ν' ακούω.

Μυρ. (από μέσα) Σώπα να σε χαρώ θυγατέρα

Παν. Της πενθεράς μου η μιλιά μου εφάνηκε. Ω συμφορά που μου 'λθε!

Παρ. Και διατί;

Παν. Εχάθηκα.

Παρ. Διά ποίαν αφορμή;

Παν. Κάτι μεγάλη συμφορά, Παρμένε, μου κρύβουν.

Παρ. Έλεγαν πως η Φιλομένα η γυναίκασου κάτι βάσανο να είχε. Δεν ηξέρω αν ήναι

αυτό.

Παν. Εχάθηκα! Διατί δεν μου το 'πες;

Παρ. Διατί δεν εμπόρεσα όλα με μίας.

Παν. Και τι αρρόστια έχει; //

Παρ. Τί ξέρω 'γώ;

Παν. Και κανείς δεν εγνοιάσθη διά γιατρό;

Παρ. Δεν ηξέρω.

Παν. Αμή τί ξέρεις; Αλλά τί στέκω και δεν 'μπαίνω μέσα να μάθω ευθύς ό,τι κι' αν ήναι; Αχ! εις τί κατάστασι ω Φιλομένα μου τάχα θα σ' εύρω από την ασθένια σου. Βέβαια αν είσαι εις κίνδυνο δεν είναι αμφιβολία πως κ' εγώ θ' αποθάνω. (μπαίνει εις το σπίτι)

Παρ. Δεν μου δίνει χέρι να τον ακλουθήσω· διατί εκεί μέσα μας έχουν όλους εις το βασιλικό τους άντερο. Εχθές ούτε την Σοστράτα ηθέλησε κανείς να δεχθή. Αν κατά τύχη η ασθένια της εγενότουν βαρύτερη (που παρακαλώ να μην συναίβη διά αγάπη μάλιστα του αφεντός μου) ήθελε 'πούν ευθύς· «Εχωρέθηκε ένας δούλος της Σοστράτας, και ποίος ημπόρηε να ταις 'υγάλη από το μυαλό πως έριξα κανένα μάγιο διά να την κάμω να χειροτερεύση, που να πέση εις το κεφάλι τους. Αυτό ήθελε προξενήσει κατηγόρια εις την Κυρά μου, και εμέ καμμία μεγάλη συμφορά.

Σκηνή δεύτερη
Σοστράτα, Παρμένος, Πάνφιλος έπειτα

Σοσ. Δεν ηξέρω η κακοριζικη τί ταραχαίς άκουσα // να γένονται εδώ μέσα. Φοβούμαι δυνατά μην είναι βαρύτερα η Φιλομένα. Ω Ασκληπίονα και συ Θεά Υγεία σας δέομαι να μην πάθη κακό. Ας έμπω 'ως τόσο να μάθω.

Παρ. Ε – Σοστράτα.

Σοσ. Ποίος είναι

Παρ. Δεν θα σε δεχθούν πάλι.

Σοσ. Ω Παρμένε, εδώ είσουν; Τί λοιπόν να κάμω η δύστυχη. Να 'ναι έτζη συμά η γυναίκα του παιδιού μας άρροστη και να μην έμπω να την ιδώ;

Παρ. Ούτε να την ιδής αλλ' ούτε να στίλης άλλον να την ιδή απ' όνομά σου. Διατί να θες να αγαπάς εκείνον που σε μισά μου φαίνεται διπλή ανοησία. Παίρνεις ένα κόπο του κακού και προξενάς ενόχληση εις τους άλλους. Τόσο περισσότερο που ο υός σου μόλις έφθασε εμπήκε να την ιδή πώς απερνά.

Σοσ. Τί λες; ήλθε ο Πάνφιλος;

Παρ. Ήλθε – βέβαια.

Σοσ. Δοξασμένοι να 'ναι οι Θεοί! Τούτος ο λόγος σου μ' εξανάζησε κ' εξαλάφροσε την καρδιά μου απ' ένα μεγαλότατο βάρος.

Παρ. Και διά τούτο κ' εγώ σου λέω να μην έμπης // τώρα εκεί μέσα διατί αν λάχη και η Φιλομένα είναι τίποτες ελαφρομένη από τους πόνους της είμαι βέβαιος πως μένοντας μοναχή με αυτόν θέλει ευθύς του διηγηθεί ό,τι εσυναίβη αναμεταξύ σας και ποία η αρχή της οργής – Αλλά να που υγαίνει – πόσο είναι αχνός!

Σοσ. Παιδί μου!

Παν. Μάννα μου σε χαιραιτώ.
Σοσ. Χαίρομαι πού 'λθες καλά. Τί κάνει η Φιλομένα;
Παν. Λίγο καλήτερα.
Σοσ. Να το κάμουν οι Θεοί! Αμή διατί δακρύζεις, διατί έτζη λυπημένος;
Παν. Έχω αιτία, Μάννα μου.
Σοσ. Τί ήτον εκείνη η ταραχή; Μην την επλάκοσαν έξαφνοι πόνοι;
Παν. Έτζη είναι.
Σοσ. Αλλά τί ασθένεια έχει;
Παν. Θέρμη.
Σοσ. Καθημερνή;
Παν. Αυτό λένε. Παρακαλώ, Μάννα, πήγαινε 'στο σπίτι, κ' έρχομαι ευθύς 'ξωπίσω.
Σοσ. Όπως θέλεις (φεύγει) //
Παν. Και συ, Παρμένε, τρέχα φθάσε τους ανθρώπους διά να τους δώσης χέρι να κουβαλήσουν το πράγμα.
Παρ. Τί τάχα, δεν ηξέρουν τον δρόμο να έλθουν 'στο σπίτι;
Παν. Ακόμη εδώ είσαι;

Σκηνή τρίτη
Πάνφιλος

Παν. Δεν δύναμαι να 'υρω αρχή αρμόδια να διηγηθώ ταις δυστυχίαις μου, που δεν ταις ακαρτέρησα βέβαια ποτέ και που μέρος είδα με τα μάτια μου και μέρος άκουσα με τ' αυτιά μου· και μ' έκαμαν να πεταχθώ ευθύς έξω δίχως πνοή. – Καθώς εμπήκα, τώρα 'λίγο, τρομασμένος διά την υποψία πως θα εύρω την γυναίκα μου με άλλη ασθένεια απ' εκείνη, που ωιμέ την ηύρα· βλεποντάς με η δούλαις, ευθύς όλαις αντάμα, επειδή με είδαν 'ξάφνω έφθασε, έφθασε, χαρούμεναις φωνάζουν. Αλλά 'στην ίδια στιγμή ταις βλέπω όλαις ν' αλλάξουν όψι διά το παράκαιρο φθάσιμό μου. Μια 'ως τόσο απ' αυταίς έτρεξε εμπρός να δώση την είδηση. Εγώ διά τον μεγάλον πόθο που είχα να την ιδώ επήγα 'ξοπίσω, κ' εμπαίνοντας, ευθύς εγνόρισα ο κακορίζικος ποία ήτον η ασθένεια της, διατί ούτε έλαβαν καιρόν να την κρύψουν, ούτε αυτή εμπόρηε με άλλη φωνή να παραπονεθή // απ' εκείνη που η κατάστασή της την εβίαζε. Βλέποντας αυτό· ω αναξιότης εφώναξα κ' επετάχθηκα από 'κεί μέσα με τα δάκρυα 'στα μάτια όλος ταραγμένος από το απίστευτο και σκληρό απάντημα. Η μάννα της έτρεξε 'ξοπίσω μου κι' ό,τι εύγαινα από την θύρα έπεσ' εμπρός μου γ<ν>ονατιστή κλαίοντας η άθλια. – Την ελυπήθηκα· διατί βέβαια έτζη συμβαίνει, όλοι μας κατά ταις περίστασες πότε είμαστε σκληροί, πότε 'σπλαγχνιτικοί – κ' έτζη άρχισε να μου λέη. «Ω παιδί μου, βλέπεις την αφορμή που την εστενοχώρησε να αφίση το σπίτι σου; Η [κοπέλα] νέα εστάθη τώρα, πολύ καιρό, βιασμένη από κακότροπον άνθρωπο αγνώριστο, κ' ήλθε 'δώ διά να κρύψη από σε και από τους άλλους την γέννα της. Μου έρχονται πάλι κ' εμέ τα δάκρυα στα μάτια του δύστυχου καθώς θυμούμαι τα δάκρυά της και ταις παρακάλεσές της. Ω Πάνφιλε, αυτή ακολούθησε, διά εκείνην την καλή μοίρα οποία κι' αν ήναι που σ' έφερε σήμερα εμπρός μας, σ' εξορκίζομεν κ' η δύο (αν ήναι δί-

καιο και συγχωρημένο) // να μην την ξεσκεπάσης – να κρατήσης εις όλους κρυφή την δυστυχία της. Αν καμμία φορά εγνώρισες πως ήσουν περιποθητός 'στην καρδίαν της, ω Πανφιλέ μου, τούτην ανταμοιβή διά αυτήν την αγάπη, τώρα δίχως ζημία σου από σε παρακαλεί. Όσο μεν διά να την δεχθής ή όχι εις το σπίτι σου κάμε εις αυτό, ότι σου φαίνεται. Μόνος γνωρίζεις πως αυτή γεννάει και παιδί που δεν είναι δικό σου, διατί λέγουν ότι δεν την εσύμοσες παρά δυο μήνες· και το πράγμα αφ' εαυτού του φανερώνει πως τούτα τα ξέρεις. Τώρα σε παρακαλώ όσο δύναμαι να κάμης (και συμβοηθάω κ' εγώ) να μην μάθη ο Πατέρας σου αυτήν την γέννα μήτε άλλος κανείς. Αν όμως δεν είναι δυνατό να μη μαθητευθή λέω πως ήτον σκότομα. – Κανένας δεν μπορεί να λάβη άλλη υποψία· μάλιστα είναι πιθανό ότι όλοι θα το πιστεύσουν παιδί σου. Εμείς το ρίχνουμε ευθύς. Έτζη δεν λαβαίνεις καμμίαν ενόχληση και αυτής της καϊμένης της σκεπάζεις την καταισχύνη που υπόφερε». Της έταξα να το βαστάξω κρυφό και θα σταθώ 'στο λόγο μου. Όμως να την δεχθώ οπίσω αυτό δεν μου φαίνεται τίμιο, και δεν το κάνω, αγκαλά και να με τραβά δυνατά προς αυτήν η αγάπη και ο καιρός που έζησα με αυτήν. Μου έρχεται να θρυνώ όταν συλλογιούμαι την ζωήν μου // απ' εδώ κ' εμπρός και την μοναξία μου. Ω τύχη πόσο λίγο είσαι καλοσυνάτη με τους ανθρώπους. Αγκαλά εις αυτά μ' εσυνήθισε η πρώτη μου αγάπη από την οποία η φρόνηση μ' έκαμε να ξεκολληθώ. Θέλει πασχίσω και τώρα να κάμω το ίδιο. – Έφθασε ο Παρμένος με τους ανθρώπους. Δεν είναι χρεία τώρα να στέκη εις τούτα τα μέρη διατί εις μόνον αυτόν ενεπιστεύθηκα πως όταν στην αρχή την επήρα δεν την εζύγωσα. Φοβούμαι μην ακούοντας συχνά την φωνή της καταλάβη το κοιλοπονητό. Πρέπει λοιπόν να 'υρω πρόφαση να τον ξεμακρείνω εδόθε έως που να 'λευθερωθή.

Σκηνή τετάρτη
Παρμένος Σοσίας Πάνφιλος

Παρ. Λες λοιπόν, Σοσία, πως το ταξίδι σου εστάθηκε πολύ ενοχλητικό;

Σοσ. Δεν μπορείς να [πης] καταλάβης, Παρμένε, το τί συμφορά είναι να ταξιδεύη κανείς του πελάου.

Παρ. Αλήθεια!

Σοσ. Καλοριζικος που 'σαι δεν ηξέρεις από πόσα κακά εγλίτοσες που δεν έβαλες ποτέ το πόδι σου 'σε βάρκα. διατί δεν σου λέω τόσα και τόσα άλλα· τούτο μοναχά άκουσε· τριάντα // 'μέραις, μη και περισσότεραις να στέκω μέσα εις εκείνο το καΐκι και πάντα με τον Χάρο από πάνω μου διατί πάντα μας έδερνε η ενάντια τρικυμία.

Παρ. Ω πολύ κακό!

Σοσ. Εγώ το ξέρω! Και μα τους Θεούς αν μάθω πως είμασθε πάλι διά ταξίδι, παρά να [ξαναπατήσω] ξαναπεράσω πέλαο [ή να ξαναπατήσω το πόδιμου 'σε βάρκα], καλήτερα <εις> στο ύστερο φεύγω.

Παρ. Μήπως κ' ελαφρότεραις αιτίαις δεν σ' εσυγκρατήσαν καμμιά φορά να κάμης ότι τώρα φοβερίζεις; Αλλά βλέπω τον Πάνφιλο που στέκει εμπρός στην θύρα, εμπάτε σεις, διατί εγώ θα ιδώ μην με ζητά τίποτε. Αφέντη, εδώ 'σαι ακόμη;

Παν. Σ' επρόσμενα.
Παρ. Τί ορίζεις;
Παν. Μια δρομάδα χρειάζεται έως [το Κάστρο] την Ακρόπολιν.
Παρ. Από ποίον;
Παν. Από σε.
Παρ. Εις [το Κάστρο] την ακρόπολιν; Τί να κάμω;
Παν. Να 'υρης έναν ξένο που έκαμε ταξίδι αντάμα, έναν κάποιον Καλλιδημήδη από την Μύκονο.
Παρ. Ω συμφορά μου! Λες, πως τούτος έκαμε τάμα να φθάση σώος εις το σπίτι του και // να με κάμη να τζακισθώ τρέχοντας εδώ κ' εκεί.
Παν. Τί στέκεις;
Παρ. Τί θέλεις να του 'πώ; ή μόνο να τον εύρω και τίποτες άλλο.
Παν. Μάλιστα να του 'πής, πως δεν μπορώ να τον σμίξω σήμερα καθώς είχαμε μιλημένο και να μη με καρτερεί του κακού. Έλα πετάξου.
Παρ. Αμή που δεν τον-ε-γνορίζω.
Παν. Να σε κάμω να τον-ε-γνορίζης – μεγαλόσωμος κόκκινος, κατζαρομάλλης, παχυός γαλανομάτης, όψι 'σαν πεθαμένου.
Παρ. Να τον τζακίση ο Δαίμονας! Αν δεν έλθη να σταθώ εκεί έως το βράδυ;
Παν. Βέβαια. Έλα τρέχα.
Παρ. Μπορώ κιόλας! εγώ μόλις στέκω 'στα πόδια μου (φεύγει).
Παν. Έφυγε τέλος πάντων. Τώρα τί έχω, ο άθλιος να κάμω; Δεν καταλαβαίνω με τί τρόπο έχω να κρύψω εκείνο που η Μυρρίνη μ' επαρακάλεσε. Την γέννα της θυγατρός της. Την πονεί η ψυχή μου. Θα κάμω ότι δύνομαι, όσον όμως το προς τους γονείς σέβας μου το συγχωρεί, διότι περισσότερον // πρέπει να σέβομαι τον γονέον παρά την αγάπην. Αλλά βλέπω τον Φίδιππο και τον πατέρα μου να έρχονται καταδώ. Τί έχω τώρα να τους 'πώ;

Σκηνή πέμπτη
Λαχίτης, Φίδιππος, Πάνφιλος

Λαχ. Δεν μού 'πες τώρα λίγο πως αυτή σού εφανέρωσε πως επρόσμενε τον υό μου;
Φιδ. Το είπα.
Λαχ. Λέγουνε πως ήλθε. Ας επις(τ)ρέψει λοιπόν 'στο σπίτι.
Παν. (μόνος του) Τί αφορμή να ['υγάλω έξω] εφεύρω του πατέρα μου πως με κάνει να μην την θέλω, δεν ηξέρω.
Λαχ. Ποίον άκουσα εδώ να μιλή;
Παν. (μόνος του) Όμως είμαι σταθερός ν' ακλουθήσω τον δρόμο που αποφάσισα.
Λαχ. Ω είναι ο ίδιος διά το(ν) οποίον ομιλούσαμε.
Παν. Καλώς σ' εύρηκα Πατέρα.
Λαχ. Καλώς ήλθες παιδί μου.
Φιδ. Καλός ο ερχομός σου Πάνφιλε, κ' εκειό πού 'ναι καλήτερο με υγεία και ευτυχία.
Παν. Έτζη λένε.
Λαχ. Τώρα έφθασες;

Παν. Τώρα λίγο.
Λαχ. 'Πές μου λοιπόν, τί μας άφισε ο δικός μας ο Φανίας; //
Παν. Αυτός, ξέρω να σου 'πώ, εις την ζωήν του ήτον άνθρωπος που του άρεσαν η ξεφάντοσες και τούτοι δεν ωφελούν πολύ τους κληρονόμους τους· αφίνουν αλήθεια οπίσω τους τούτον τον έπαινο διά αυτούς πως όσο έζησαν την επέρασαν καλά.
Λαχ. Κ' έτζη δεν μας έφερες εδώ άλλο από τούτο το ρητό;
Παν. Ότι κι' αν είναι εκείνο που άφισε είναι εις ώφελος μας.
Λαχ. Μάλιστα εις ζημία μας. διατί εγώ τον επιθυμούσα ακόμη ζοντανόν και γερόν.
Φιδ. 'Μπορείς άφοβα τώρα να του επιθυμάς ό,τι θέλεις, διατί δεν ματασικόνεται. Αλλά εγώ ξέρω ποίο από τα δύο ποθείς καλήτερα.
Λαχ. Εχθές ο Φίδιππος επήρε την Φιλομένη 'στο σπίτι του (προς τον Φίδιππον κεντόντας τον). 'Πές πως την επήρες του λόγου σου.
Φιδ. Μη με κεντάς – Την επήρα εγώ.
Λαχ. Όμως εις ολίγο θέλει την κάμη να επι(σ)τρέψη.
Φιδ. Ακούεται.
Παν. Εγώ ξέρω πώς ακολούθησε το πράγμα. Φθάνοντας τα 'μαθα όλα.
Λαχ. Οι Θεοί να εξολοθρεύσουν τους φθονερούς που έχουν ευχαρίστηση να δίνουν παρόμοιαις είδησες.
Παν. Εγώ, μου φαίνεται να έπραξα πάντα εις τρόπο που // να μη σας αφίνη δικαίωμα να παραπονεθήτε μ' εμέ. Και αν ήθελα τώρα να 'πώ πόσον εστάθηκα πιστός εις αυτήν και καλός και πόσο την αγαπούσα έλεγα όλη την αλήθεια. Αλλ' επιθυμώ να το μάθης από την ίδια, διατί τόσο καλήτερα μπορείς να το πιστεύσης όταν ακούσης εκείνην που τώρα φαίνεται να μου είναι ενάντια να λέη καλό διά με. Τώρα ορκόνομαι εις τους Θεούς ότι εις όλαις ταις διχόνοιαις που εσυναίβηκαν, δεν έχω κανένα φταίσιμο. Αλλ' αφού αυτή δεν καταδέχεται να υπακούη την Μάνναμου και να [ακολουθάη] συμμορφώνεται εις τους τρόπους της με πραότη και υπομονή, και αφού δεν είναι δυνατό να βαστάξη ομόνοια αναμεταξύ τους με άλλο μέσο, είμαι βιασμένος να χωρήσω ή από την μάννα μου ή από την Φιλομένη, και το σέβας διά τους γονέους μου με προστάζει να ακολουθήσω καλήτερα το συμφέρο της μάννας μου.
Λαχ. Πάνφιλε τα λόγια σου δεν είναι δυσάρεστα εις τα αυτιά μου ακούοντάς σε να προτιμάς από κάθε άλλο πράγμα τους γονέους σου. Όμως κύταξε παιδί μου μη σε σπρώχνει ο θυμός εις άπρεπο πείσμα.
Παν. Και τί θυμό μπορώ να έχω εναντίον της που δεν μου έσφαλλε ποτέ εις τίποτε, και που μάλιστα // την εύρηκα πάντα προθυμότατη εις την θέλησή μου. Εγώ την αγαπώ και την έχω εις υπόληψη μεγάλη, και πολύ την επιθυμώ διατί εγνώρισα με την πράξη την αγαθή της διάθεση διά με και της επιθυμώ να 'περάση το επίλοιπο της ζωής της με άλλον άνδρα πλέον ευτυχή από με, αφού η τύχη από αυτήν με χωρίζει.
Φιδ. Στέκει 'στο χέρι σου να μη γένη αυτό που λες.
Λαχ. Αν είσαι 'στο νου σου διόρισε να 'λθη 'στο σπίτι.
Παν. Δεν είναι δουλιά αυτή, Πατέρα. Θέλω να ησυχάσω την Μάννα μου (φεύγει).
Λαχ. Πού πηγαίνεις; στάσου, στάσου λέω, πού πηγαίνεις;
Φιδ. Μα τί πείσμα είναι τούτο;
Λαχ. Δεν σου είπα Φίδιππε πως πολύ θα του κακοφανεί; Διά τούτο σ' επαρακάλεσα να στείλης οπίσω την θυγατέρα σου.
Φιδ. Δεν το επίστευα ποτέ τόσον απάνθρωπο. Νομίζεις τάχα πως έχω να του κάμω δέ-

ησες; Αν είναι και θέλει να την δεχθή καλώς έχει, αλλειώς ας μου δόση οπίσω το προικιό και κατευόδιο του. //

Λαχ. Να! και του λόγου σου πάλι θυμόνεις του κακού.

Φιδ. Πολύ απόκοτος βλέπω και μας εγύρισες Πάνφιλε.

Λαχ. Θα του πέση ο θυμός, αγκαλά και με δίκηο θυμομένος.

Φιδ. Διατί τώρα σας εμπήκαν λίγα όβολα εσίκοσε ο νους σας.

Λαχ. Και μ' εμέ τα βάνεις;

Φιδ. Ας πάρη τα μέτρα του και ας μου 'πή σήμερα αν την θέλει ή όχι, διά να την πάρη άλλος αν δεν είναι αυτός.

Λαχ. Έλα 'δώ, Φίδιππε, άκουσε δυο λόγια. Γύρευέ τον. Εγώ με μέλει; 'Στο ύστερο ας τα ξεπαστρέψουν ανάμεσό του(ς) καθώς τους φαίνεται – αφού ούτε το παιδί μου ούτε τούτος μου δίνουν ακρόασι, και ό,τι λέγω τα πέρνουν διά φλοιαρίαις! Πάω να τα κτιπήσω της γυναικός μου διατί αφορμή δική της όλα τούτα. Πάω να ξεράσω επάνω της όλη μου τη χολή.

Πράξις τετάρτη

Σκηνή πρώτη
Μυρρίνη, Φίδιππος

Μυρ. Ω δυστυχία μου! Τί να κάμω; πού να στραφώ // Τί απολογιά να δόσω η κακορρίζικη του ανδρός μου; διατί βέβαια θα άκουσε την κλαύσα του παιδιού, τόσο βιαστικός και δίχως να 'πή λόγο εμπήκε στην θυγατέρα του! Αν λάχει κ' εγνώρισε την γέννα της, τί αιτία να του εύρω που την εβάσταξα κρυφή; Μα τους Θεούς δεν ηξέρω. Την θύρα άκουσα να τρίξη. Μου φαίνεται να 'ναι ο ίδιος που έρχεται κατά με. Εχάθηκα.

Φιδ. Η γυναίκα μου μόλις με είδε να πηγαίνω στην θυγατέρα μου αφανίστηκε. Αλλά να την εδώ. Πώς εδώ Μυρρίνη; Ε – εσέ μιλώ.

Μυρ. Εμέ άνδρα μου;

Φιδ. Άνδρας σου εγώ; Με στοχάζεσαι ακόμη διά άνδρα σου – ή διά άνθρωπο; Διατί αν μ' ελόγιαζες, γυναίκα ένα από τα δυο, δεν ήθελες με καταστήσεις παίγνιο με τούτα σου τα καμόματα.

Μυρ. Με ποία;

Φιδ. Ρωτάς; Δεν εγέννησε η θυγατέρα σου; σωπαίνεις; Τίνος είναι το παιδί;

Μυρ. Είναι σοστό ένας πατέρας να ρωτάει αυτά τα πράγματα; (Αχ! δυστυχισμένη που είμαι!) // Αμή τινός άλλου, παρακαλώ, θέλεις να 'ναι παρά εκείνου του οποίου την έδοσες γυναίκα;

Φιδ. Έτζη πιστεύω. Μήτε αλλειώς ένας πατέρας πρέπει να λογιάση. Όμως με κάνει να θαυμάζω και δεν δύνομαι να καταλάβω το διατί με τόση επιμέλεια ηθέλησες να κρύψης απ' όλους μας τούτην την γέννα· μάλιστα που ελευθερώθηκε καλά, και του καιρού της. ή είσαι έτζη σταθερόγνωμη 'στην κακοσύνη, που επιθυμάς καλήτερα να χαθή το παιδί (από το οποίο ήξερες ότι έμελε να στερεωθή η φιλία των σπιτιών μας) παρά να την ιδής ενομένη με τον άνδρα της εναντίον εις την κακή

σου προαίρεση. Κ' εγώ έως τώρα ελόγιαζα εκείνοι να έχουν το φταίσιμο εις καιρό που το 'χεις εσύ.

Μυρ. Συμφοριασμένη που 'μαι;

Φιδ. Άμποτες να 'ξερα πως είναι έτζη! Τώρα μου έρχονται 'στο νου τα τόσα κακά που είπες διά τον γαμβρόν μας όταν έδεσα εγώ τον γάμο. Έλεγες πως ήτον αδύνατο να υποφέρης να δοθή η θυγατέρα σου εις έναν που κυνηγά ταις [πόρναις] κακαίς γυναίκες, και που ξενυκτάει έξω από το σπίτι.

Μυρ. Πάσα άλλη αφορμή ας υποπτεύεται καλήτερα παρά την αληθεινή (μόνη). //

Φιδ. Πολύ πρωτήτερά σου το 'ξερα εγώ Μυρρίνη πως είχε αγαπητικιά. Αλλά δεν έκρινα ποτέ να 'ναι αυτό ένα μεγάλο σφάλμα διά ένα νέο. Είναι πράγμα φυσικό. Θα 'λθη ώρα να συχαθή όχι μοναχά την αγαπητικιά αμή και τον ίδιο του τον εαυτό. Αλλά συ διά να δίξης πως δεν άλλαξες δεν σου επήγαινε ησυχία αν δεν έπαιρνες οπίσω την θυγατέρα σου, διά να μη μου περάση και να μη στερεώση καμμία υπόθεσι που εγώ [μεταχειριζομαι] κάμνω. Τώρα αφ' εαυτού του το πράγμα φανερώνει ποία ήτον η προαίρεση σου εις ό,τι εσυνέβηκε.

Μυρ. Τόση κακοσύνη λογιάζεις εις εμέ που να με κάνη να πράζω εις τέτοιον τρόπο εις μίαν υπόθεση που αποβλέπει το παιδί μου, αν αυτός ο γάμος ήτον ωφέλημος;

Φιδ. Και μπορείς να γνωρίσης ή να κρίνης τί μας ωφελεί ή τί μας βλάβει; Ω, άκουσες ίσως κανέναν να 'πή ότι τον είδε να έμπη ή να εύγη από την αγαπητικιά του; Και τί προς αυτό, αν το κάνει καμμιά φορά και με μέτρο; Δεν είναι καλήτερα να καμονόμασθε αυτά τα πράγματα, παρά να προσ//παθούμε να τα μαθαίνουν εκείνοι που τα μισούν; Επειδή κιόλα αν ήτον τέτοιος που να μπορή να απαρνηθή με μιας μίαν γυναίκα με την οποίαν συνέζησε τόσους χρόνους, εγώ δεν τον ενόμιζα διά άνθρωπο και δεν τον έκρενα μήτε διά την θυγατέρα μου συμβίον αρκετά σταθερόν.

Μυρ. Άφισε τον νέον, σε παρακαλώ, και 'πές εμέ το τί έφταισε. Άμε εύρεστον μοναχόν και ρώτησέτον αν θέλη ή όχι την γυναίκα του και αν την θέλει δόσετού την. Αλλ' αν ειπή το εναντίον, αυτό θαποδείξη πως καλά λοιπόν εγώ επρόβλεψα διά το παιδί μου.

Φιδ. Κι' αν αλήθεια δεν την θέλει, και συ Μυρρίνη το ήξερες είσαι πάντα εις φταίσιμο. Δεν ήμουν μισεμένος διά να μην το φανερώσης εμέ εις τον οποίον εύγαινε να πάρω μέτρα και να προβλέψω διά όλα αυτά. Διά τούτο τα βάνω με σε, διατί έπραξες δίχως την προσταγή μου. Κύταξε καλά να μην αφίσης, διά καμμίαν αιτία που να ήναι, να 'υγάλουν το παιδί από το σπίτι. Αλλ' εγώ είμαι τρελός ζητόντας να υπακούση τούτη τα λόγια μου. Δεν μπένω να διορίσω εγώ ο ίδιος // τους δούλους; (φεύγει)

Μυρ. Δεν πιστεύω να ζη 'στον κόσμο γυναίκα πλειο δυστυχισμένη από με. Αν διά τόσο μικρό πράγμα κάνει τόση ταραχή, στοχάσου πώς θαν του φανή όταν μάθη την αλήθεια. Και δεν ηξέρω πώς δύνεται κανείς να του αλλάξη την γνώμη. – Μεταξύ σταις άλλαις δυστυχίαις μού έμεινε ακόμη και τούτη, να με στενοχωρήση να βαστάξωμε το παιδί του οποίου δεν γνωρίζομε τον πατέρα. Επειδή όταν εκείνος εβίασε την θυγατέρα μου, δεν εδυνήθηκε αυτή 'στο σκοτάδι να καταλάβη ποίος ήτον ούτε της εβόλεσε να πάρη τίποτες από 'πάνω του διά να 'μπορέση μ' αυτό το σημάδι να τον μάθη 'στο εξής. Αντίς εκείνος φεύγοντας άρπαξε της κόρης από το δάκτυλό της ένα δακτυλίδι. Φοβούμαι ακόμη μην ο Πάνφιλος δεν θελήσει να κρατήση διά περισσότερο καιρό κρυφαίς ταις παρακάλεσές μας αφού μάθει πως βαστούμε ένα ξένο παιδί διά δικό του.

Σκηνή δεύτερη
Σωστράτα Πάνφιλος

Σωστ. Δεν μου είναι, παιδί μου, πράγμα κρυφό, ότι πιστεύεις, αγκαλά και να μη μου το λες, πως αφορμή δική μου έφυγε η γυναίκα σου από το σπίτι. // Αλλ' έτζη οι Θεοί να μας αγαπούν και ότι τους δέομαι διά με να συμβαίνει και σε, που από δικόμου φταίσιμο που να το γνωρίζω δεν έλαβε αυτή αιτία ν' αναχωρήση και μου φαίνεται ότι ο ίδιος ηθέλησες τώρα λίγο να καταπείσης και τον πατέρα σου διά τούτο. Όλα μού τα εδιηγήθηκε έπειτα 'στο σπίτι και πως με προτιμάς εις την αγάπη σου. Διά τούτο αποφάσισα κ' εγώ να σου δείξω την ευχαριστία μου διά να λάβης από με τον καρπόν της αγάπης που μου προσφέρεις. Μου φαίνεται, παιδί μου τούτο να ήναι ωφέλημο κ' εις εσάς κ' εις την υπόληψη μου. Έκαμα απόφαση με τον πατέρα σου να υπάγομαι να καθίσωμε εις την εξοχή κ' έτζη η παρουσία μου να μην κάνη εμπόδιο και να μην έχη καμμία πρόφαση η Φιλομένα σου να μην επιστρέψη εις το σπίτι.

Παν. Τί λογισμός, παρακαλώ, είναι τούτος που σου ήλθε να μείνης του λόγου σου νικημένη από την ανοησία της και ν' απαρατήσης την Χώρα διά να τραβιχθής εις την εξοχή; Όχι δεν αφίνω ποτέ να το κάμης· δεν θέλω να δόσω // αυτιά σταις κακαίς γλώσσαις να λέγουν πως ευρέθηκες στενεμένη εις αυτό περισσότερο από πείσμα δικό μου παρά από δική σου διάκριση. Δεν μου φαίνεται καλό να απαρατήσης ταις δικαίς και φιλενάδαις σου και τα πανηγύρια διά αφορμή δική μου.

Σωσ. Τούτα τα πράγματα δεν μου δίνουν πλειο καμμίαν ευχαρίστηση. Εχάρηκα αρκετά όταν είχα τα νειάτα μου· τώρα όλα τα 'βαρέθηκα. Άλλη τώρα δεν είναι η επιθυμία μου παρά τα γειρατεία μου να μην ενοχλούν [ενοχλήζουν] κανένα και να μην επιθυμάι κανείς τον θάνατόν μου. Βλέπω εδώ να με μισούν άδικα. Είναι καιρός να δόσω τόπο. Έτζη σικόνω απ' όλους πάσα αφορμή ευγάνω κι' από 'πάνω μου την υποψία κ' ευχαριστώ και τους άλλους. Σε παρακαλώ άφισέ με να φύγω τέτοιους ανθρώπους 'πού κακολογιάζουν έτζη ταις γυναίκες.

Παν. Πόσον καλότυχος θενά είμουν εις όλα αν δεν είχα τούτη την δυστυχία, με παρόμοια μάννα που έχω κ' εν-ταυτώ παρόμοια γυναίκα!

Σωσ. Παρακαλώ Πανφιλέ μου μη θέλεις να επιμένης εις ένα πράγμα οπού σου βαρένει όλα τ' άλλα που δίχως αυτό ήθελαν είναι όλα ευτυχή. // Και την γυναίκα σου εγώ την στοχάζομαι τέτοια που σε παρακαλώ να την λάβης οπίσω.

Παν. Ω δυστυχιά μου!

Σωστ. Και δυστυχιά δική μου, διατί τούτο δεν με θλίβει παιδί μου λιγότερο από σε.

Σκηνή τρίτη
Λαχήτης Σωστράτα, Πάνφιλος

Λαχ. Άκουσα γυναίκα από μακρία ότι του είπες. Τούτη είναι αληθεινή γνώση να ξέρη κανείς να κλίνη κατά ταις περίστασες – Να κάνη πρωτήτερα θεληματικώς εκείνο που ίσως ήθελε έπειτα βιασθή να κάμη στανικώς του.

Σωσ. Οι Θεοί να τα 'υγάλουν 'σε καλό.
Λαχ. Λοιπόν μην αργοπορείς να αναχωρήσης. Εκεί εγώ θέλει σε υποφέρω και συ θέλεις υποφέρεις εμέ.
Σωσ. Το ελπίζω.
Λαχ. Πήγαινε λοιπόν μέσα και συγύρισε ό,τι θα πάρης μαζί σου – Το είπα.
Σωσ. Κάνω ότι μου διορίζεις.
Παν. Πατέρα!
Λαχ. Τί θέλεις Πάνφιλε;
Παν. Η μάννα έχει να αναχωρήση από το σπίτι; Όχι βέβαια.
Λαχ. Διατί όχι βεβαια; //
Παν. Διατί και διά την γυναίκα μου δεν αποφάσισα ακόμη τί έχω να κάμω.
Λαχ. Και τί άλλο παρά να την δεχθής οπίσω;
Παν. Βέβαια το επιθυμώ και στανικώς μου βαστιούμαι να μη το κάμω. Αλλ' όμως δεν αλλάζω βουλή. Θέλω ν' ακλουθήσω την ωφελημότερη, και νομίζω ότι ομογνωμούμε καλήτερα αν δεν την δεχθώ.
Λαχ. Τούτο δεν το γνωρίζεις. Αλλά τί σε μέλει, όταν η μάννα σου δόσει τόπο; Η ηλικία μας είναι ενοχλητική εις τους νέους και είναι σοστό να απομακρένη. Έπειτα, Πανφιλέ μου, γέρος και γρήα, δεν είμεσθε δι' άλλο αν μείνουμε μέσα παρά διά να περιγελούν οι νέοι. Μα να που εις καλήν ώρα βλέπω να 'υγαίνη ο Φίδιππος από το σπίτι του. Πάμε να τον απαντήσωμε.

Σκηνή τετάρτη
Φίδιππος Λαχήτης Πάνφιλος

Φιδ. (μόνος) Τα 'χω και με σε πολύ κακά Φιλομένα. Μα τους Θεούς έκαμες πολύ άσχημα. Αγκαλά και συ δικαιολογήσαι πως σ' επαρακίνησε η Μάννα σου. Αλλ' εκείνη δεν έχει καμμίαν απολογία.
Λαχ. Μες την ώρα έρχεσαι Φίδιππε. //
Φιδ. Τί 'ναι;
Παν. Τί να τους αποκριθώ τώρα; και με τί τρόπο να φανερώσω το πράγμα; (μόνος)
Λαχ. Να 'πής της θυγατρός σου πως η Σωστράτα τραβιέται έξω, και ας μην φοβάται τώρα πλειο [να] πως θα ξαναγυρίση.
Φιδ. Όχι. Η δική σου δεν έχει κανένα φταίσιμο όλα τα 'καμε η Μυρρίνη η γυναίκα μου.
Παν. Άλλα πάλι τώρα.
Φιδ. Αυτή είναι ω Λαχίτη που μας ανακατώνει.
Παν. Ας ανακατόνονται όσο θέλουν, φθάνει εγώ να μη την δεχθώ οπίσω. (μόνος)
Φιδ. Εγώ επιθυμώ, Πάνφιλε, αν ήτον βολετό η συγγένεια αναμεταξύ μας να μείνη αιόνια. αλλ' αν του λόγου σου έχεις άλλη γνώμη, καλά, πρέπει όμως να δεχθής το παιδί.
Παν. Ω συμφορά! το 'μαθε πως εγέννησε! (μόνος)
Λαχ. Παιδί; Τί παιδί;
Φιδ. Δεν το ξέρεις πως μας εγεννήθη ένας έγγονας; Η θυγατέρα μου ανεχώρησε εγ-

γαστρομένη από το σπίτι σας, κ' εγώ δεν το 'μαθα πρωτήτερα από σήμερον.

Λαχ. Καλή είδηση μου δίνεις Φίδιππε, έτζη οι Θεοί να με αγαπούν. Και χαίρομαι και διά το νεογέννητο. και διά την καλήν ελευθερία τής <τής> // μάννας. Αλλά τί γυναίκα έχεις του λόγου σου; τί πράξες είναι τούταις που ακούω; Εμάς να το βαστάξη μυστικό τόσον καιρό; Δεν ηξέρω να 'πώ πόσο άτοπο και άσχημο μου φαίνεται αυτό το πράγμα.

Φιδ. Κ' εμέ το κάμομά της ομοίως κακοφαίνεται ωσάν και του λόγου σου.

Παν. (μόνος) Εστεκόμουν 'στο ναι και 'στ' όχι, αλλά τώρα που έχει και παιδί δεν είμαι πλέον εις αμφιβολία.

Λαχ. Εδώ Πάνφιλε δεν είναι τίποτες να στοχασθής.

Παν. Ω δυστυχία μου!

Λαχ. Πόσαις φοραίς δεν επιθυμήσαμε να ιδούμε την ημέρα που να ημπορή ένα βρέφος να σε κράζη πατέρα. Να που ήλθε αυτή η ημέρα κ' εγώ ευχαριστώ τους θεούς.

Παν. Εχάθηκα παντελώς. (μόνος)

Λαχ. Δέξου λοιπόν την γυναίκα σου και μη θέλεις ν' αντιστέκεσαι.

Παν. Άκουσε πατέρα. Αν αυτή ήθελε να 'χη τέκνα από εμέ και να 'ναι γυναίκαμου είναι φανερό πως δεν ήθε' μου κρύβει όσα ακούω τώρα, που μου εβάσταξε μυστικά. Τώρα που βλέπω πόσο η καρδία της με αποστρέφεται // και προβλέπω ότι δεν θα ομογνωμούμε πλειο ανάμεσό μας μπορώ να την δεχθώ;

Λαχ. Μία γυναίκα, ακόμη [κοπέλα] νέα έκαμε εκείνο που την παρακίνησε η μάννα της. Τί παράξενο; Σου φαίνεται πως μπορείς να 'υρης γυναίκα χωρίς ψεγάδι; Αδά κ' οι άνδρες δεν σφάλλουν;

Φιδ. Στοχασθήτε το αναμεταξύ σας, Λαχήτη και συ Πάνφιλε αν σας είναι πρέπον να την δεχθήτε ή όχι. Τί θέλει πράξει η γυναίκα μου δεν ηξέρω και δεν είναι 'στο χέρι μου να το εμποδίσω, αλλ' από με μη φοβηθήτε καμμία αντίσταση, εις κανένα τρόπο. Πρέπει όμως να 'πήτε τί θα κάμωμε το παιδί.

Λαχ. 'Ροτάς; Όπως κι' αν ήναι το παιδί του πρέπει να του το δώσης να τ' αναθρέψωμε.

Παν. (μόνος) Εγώ ν' αναθρέψω παιδί που επαράτησε ο πατέρας του;

Λαχ. Τί λες; να μη το αναθρέψωμε, Πάνφιλε; Αμή τί; να το απορρίψωμε; Πες μου, σε παρακαλώ, τί τρέλα είναι τούτη; διατί δεν μπορώ άλλο να σοπάσω. Με στενοχωράς να 'πώ εμπρός του εκείνα που δεν θέλω. Στοχάζεσαι // να μη γνωρίζω την αιτία του παράπονού σου ή τί είν' εκείνο που τόσο σε θλίβει; Πρώτα εύγαλες έξω πως αφορμής της Μάννας σου δεν ημπορούσες να δεχθής την γυναίκα σου εις το σπίτι κ' εκείνη σου έταξε ν' απομακρύνη [απομακρυνθή]. Τώρα που βλέπεις που κι' αυτή η πρόφαση σου έλειψε ευρίσκεις άλλη· πως τάχα διατί το παιδί εγεννήθη κρυφά σου. Σφάλλεις αν θαρρής πως δεν γνωρίζω εγώ την καρδία σου. Διά να καταφέρω τέλος πάντων αυτήν την καρδία σου εις έντιμη αγάπη πόσον καιρό δεν σου εσυγχώρεσα να χαίρεσαι και την αγαπητικιά σου. Τα έξοδα που έκανες εις αυτήν δεν τα υπόφερα χωρίς παράπονο; Σ' επαρακίνησα και σ' επαρακάλεσα να πάρης γυναίκα. Σου είπα πως ήτον καιρός κ' η παρακίνησες μου σ' έκαμαν κ' επήρες. Ηθέλησες τότες να μ' ευχαριστήσης κ' επέρναες μ' αυτήν καθώς πρέπει, τώρα πάλι εξανάριξες το πόθον σου 'στην αγαπητικιά, και διά χάρη εκεινής κάνεις άδικο της γυναικός σου. Βλέπω πως εξανακύλησες πάλι εις την ίδια αρροστία. //

Παν. Εγώ;

Λαχ. Ο ίδιος. Κ' έχεις πολύ άδικο. Κ' ευρίσκεις πλασταίς αιτίαις να χωριστής την γυ-

ναίκα σου διά να ζης μ' εκείνην αφού απομάκρηνες από σε αυτήν την μαρτυρία. Το 'κατάλαβε η γυναίκα σου. διατί ποία άλλη αφορμή θα την παρακίνησε να φύγη;

Φιδ. Καλά εστοχάσθηκες. Τούτο είναι βέβαια.

Παν. Σας ορκίζομαι πως δεν είναι τίποτες απ' όλα αυτά.

Λαχ. Λάβε λοιπόν οπίσω την γυναίκα σου. ή φανέρωσέ μου διατί δεν το κάνεις.

Παν. Δεν είναι τώρα καιρός.

Λαχ. Δέξου καν το παιδί. αυτό βέβαια δεν έχει φταίσιμο, έπειτα μιλούμε διά την μάννα.

Παν. (μόνος) Όπως κι' αν κάμω 'υρίσκομε κακά και δεν βλέπω τί δρόμο να πιάσω. Απ' όλα τα μέρη με στενοχωράει, τον άθλιον ο πατέρας μου. Ας αναχωρήσω διατί λίγο διαφορεύω να μένω εδώ. Δεν πιστεύω ποτέ να δεχθή το παιδί δίχως την θέληση μου. Τόσο μάλλον που κ' η πενθερά μου συμβοηθεί εις αυτό. (φεύγει δρομαίος).

Λαχ. Φεύγεις; Αι; δεν μου δίνεις καμμίαν απόκριση; // Σου φαίνεται, σε παρακαλώ, να ήναι 'στο νου του; Το παιδί μας, Φίδιππε, το θέλω. Εγώ το αναθρέφω.

Φιδ. Μάλιστα – Δεν μου φαίνεται τίποτες τώρα παράξενο αν εκακοφάνηκε και δυνατά, της γυναικός μου. Η γυναίκες είναι δριμόχολαις, δεν βασταίνουν μ' ευκολιά αυτά τα πράγματα. Τούτος ήτουν ο θυμός της· διατί μου τα 'διηγήθηκε η ίδια, κ' εγώ δεν ήθελα να σου τα 'πώ όσο ήτον παρών ο υγός του και μήτε κιόλα πρώτα τής επίστευα. Αλλά τώρα είναι φανερό. Βλέπω πως αποστρέφεται τελείως τον γάμο που έκαμε.

Λαχ. Τί να κάμω λοιπόν Φίδιππε; Τί συμβουλή μου δίνεις;

Φιδ. Τί να κάμης; Τί ξέρω εγώ; Όμως στοχάζομαι πως ήτον καλό να μιλήσης πρώτα με τούτην την καλήν γυναίκα που αγαπά ο υγός σου να την παρακαλέσης να την ονειδίσης δυνατά, εις το ύστερο να την φοβερίσης αν θέλει ακόμη να 'χη να κάμη με αυτόν.

Λαχ. Δεν μου λες κακά. Ε συ, παιδί, άμε εις αυτήν εδώ την γειτόνισα μας την Βακχίδα και μίλησέ της απ' όνομά μου. Και σε, σε παρακαλώ να με βοηθήσης εις τούτην την υπόθεση. //

Φιδ. Σου το 'πα και σου το λέω πάλι, Λαχήτη, πως επιθυμώ να βαστάξη η συγγένεια αναμεταξύ μας αν εις κανέναν τρόπο δύναται αυτό να γένη και το ελπίζω. Αλλά θες να 'μαι κ' εγώ παρών τώρα που θα μιλήσης με την γυναίκα;

Λαχ. Όχι. Πήγαινε μάλιστα και κύταξε να προβλέψης καμμία [βάγια] βυζάστρα διά το παιδί.

Σκηνή πέμπτη
Βακχίδα Λαχήτης

Βακ. (μόνη) Δεν είναι του κακού που με κράζει ο Λαχήτης και δεν είμαι μακρία από το να καταλάβω τί θέλει.

Λαχ. (μόνος) Να ιδώ μη με το καλό 'πιτίχω περισσότερο παρά με το κακό. Ας την ανταμόσω. – Σε χαιραιτώ Βακχίδα.

Βακ. Χαιραιτώ σε Λαχήτη.

Λαχ. Μου φαίνεται να εθαύμασες και πολύ, Βακχίδα, και να λες τί να'ναι τούτο; που έκαμα να σε κράξη το παιδί εδώ έξω.

Βακ. Περισσότερο μάλιστα εφοβήθηκα, στοχαζόμενη ποια είμαι, μην τ' όνομά μου εμποδίσει το δίκηο μου. Διατί όσο διά τα ήθη τίποτες δεν φοβούμαι.

Λαχ. Αν λες αλήθεια δεν έχεις να φοβηθής τίποτες // από με, γυναίκα, επειδή είμαι εις εκείνη την ηλικία που κανένα σφάλμα δεν μου συγχωριέται, και διά τούτο πηγαίνω με προφύλαξη να μην πράξω αλόγιαστα. Ώστε οπού αν συ φερθής μ' εμέ καθώς πρέπει δεν είμαι τόσο αχρείος να σε 'βρίσω ή να σε βλάψω χωρίς αφορμή.

Βακ. Σου είμαι πολύ υπόχρεη διά τούτους τους τρόπους που [φέρνεσαι] πράζεις μ' εμέ. Διατί να ζητά κανείς συμπάθιο έπειτα από την 'βρισία, τί οφελάει. Όρισέ μου λοιπόν τί προστάζεις;

Λαχ. Γνωρίζω πως δέχεσαι εις το σπίτιον τον υγόν μου τον Πάνφιλο.

Βαχ. Α!

Λαχ. Άφισε να τελειόσω. Πριν αυτός πάρει γυναίκα εγώ υπόφερα τον Έρωτά σας – Σιωπή, δεν ετελείοσα – Τώρα είναι πανδρεμένος. Λοιπόν σε συμβουλεύω όσο έχεις τον καιρόν, να εύρης άλλον σταθερότερον. Τούτος δεν ημπορεί να 'ναι πάντα ο ίδιος διά σε, και συ δεν θα 'χης πάντα την ηλικία που έχεις τωρα.

Βακ. Μα ποίος σου είπε αυτά;

Λαχ. Η πενθερά του. //

Βακ. Διά με;

Λαχ. Διά σε – Κ' ετράβιξε διά τούτο και την θυγατέρα της 'στο σπίτι κ' ήθελε και να ρίξη κρυφά το παιδί που εγεννήθηκε.

Βακ. Αν ήξερα, ω Λαχήτη, άλλο τι αγιότερο από τον όρκο, το έκανα διά να βεβαιωθής πως αφού ο Πάνφιλος υπανδρεύθη ευθύς εγώ τον απομάκρινα από το σπίτι μου.

Λαχ. Πολλά καλά. Λοιπόν καταλαβαίνεις τί θέλω από σε;

Βακ. Τί; παρακαλώ.

Λαχ. Να πας εδώ μέσα να κάμης των γυναικών τούτον τον όρκο. Έτζη ταις ησιχάζεις και 'βγάνεις και από πάνω σου την κατηγόρια.

Βακ. Άλλη δεν το έκανε – διά αφορμή παρόμοια να παρησιασθή εμπρός 'στην γυναίκα του αγαπητικού της – Αλλ' εγώ το κάνω διατί δεν θέλω ο υγός σου να κατηγορήται άδικα, και δεν πρέπει να τον λογιάζεις τόσο λίγο γνωστικόν όταν δεν είναι τέτοιος. Εστάθηκε πολύ καλός μ' εμέ. Έτζη κ' εγώ θα πασχίσω να κάμω ότι 'μπορώ εις όφελός του.

Λαχ. Τούτα τα λόγια μού αλλάζουν την γνώμη μου διά σε, επειδή όχι μόνον αυταίς εκακόβαλαν // διά σε ['πινομή σου], αμή κ' εγώ ακόμη το επίστευσα. Τώρα που είδα πως δεν είσαι καθώς σ' ενομίζαμε, κάμε να μείνης πάντα παρόμοια αν θέλεις την φιλία μας... Αν πράξης αλλιώς... δύσκολα μπορώ να βασταχθώ να μην πράξω κ' εγώ εις τρόπο που πολύ να σου κακοφανή. Διά τούτο σου λέγω πως σου δίνει χέρι να με δοκιμάσης καλήτερα φίλο παρά εχθρό.

Σκηνή έκτη
Φίδιππος – Λαχήτης – Βακχίδα

Φιδ. (προς την [βάγια] βυζάστρα που είναι μέσα) Δεν αφίνω να σου λείψη τίποτε – με

όλη μας την ευχαρίστηση θα λαβαίνης ό,τι σου χρειάζεται. Όμως κύταξε όταν είσαι καλά φαγομένη και καλά πιομένη να κάνης να 'ναι χορτάτο και το παιδί.

Λαχ. Βλέπω να 'ρχεται ο πενθερός – έφερε την (βάγια) βυζάστρα διά το παιδί. Ξέρεις Φίδιππε; η Βακχίδα κάνει χίλιους όρκους.

Φιδ. Τούτη είναι;

Λαχ. Τούτη. //

Φιδ. Τέτοιαις γυναίκες δεν φοβούνται τους Θεούς, ούτε μέλει μου φαίνεται τους Θεούς δι' αυταίς.

Βακ. Σας δίνω ταις δούλαις μου να ταις εξετάσετε με όσα βασανιστήρια θέλετε. Αλλά εις τί στέκει το πράγμα; Να κάμω η γυναίκα του Πάνφιλου να επιστρέψη εις τον άνδρα της. Αν το 'πιτύχω δεν θα μετανόσω πως έκαμα εγώ μόνη εκείνο που η παρόμοιαις μου δεν ήθελαν κάμει ποτέ.

Λαχ. (κατά μέρος προς τον Φίδιππον) Άκουε Φίδιππε. Εμείς βλέπουμε πως του κακού εις τούτην την υπόθεση υποπτευθήκαμε ταις γυναίκες μας. Ας δοκειμάζωμε ακόμη και τούτο. Διατί αφού η γυναίκα σου γνωρίσει πως επήρε λάθος θέλει ησυχάσει – και ο υγός μου αν ήναι κι' αυτός θυμομένος μόνον διατί η γυναίκα του έκρυψε την γέννα της, αυτό είναι μικρό πράγμα και γλήγορα του πέφτει ο θυμός. Βέβαια εις όλα τούτα δεν βλέπω καμμίαν αιτία άξια να μας κρατά 'σε διχόνοια.

Φιδ. Μ' όλην μου την καρδιά επιθυμάω κ' εγώ να παύση. //

Λαχ. Ξέταξε λοιπόν. Να εδώ τούτη έτοιμη να κάμη ότι κρίνης εύλογο.

Φιδ. Τί μου λες αυτά; Δεν σου άνοιξα την καρδία μου ω Λαχήτη; Πηγένετε λοιπόν μέσα να καταπείσετε και αυταίς και να ταις ησυχάσετε.

Λαχ. Σε παρακαλώ Βακχίδα εις ό,τι μου έταξες να μην λείψης.

Βακ. Λες διά να έμπω μέσα;

Λαχ. Πήγαινε και καταπεισέταις κάμε να τα πιστεύσουν.

Βακ. Πηγαίνω, αγκαλά και η παρησίαμου εις τούτην την στιγμήν δεν θα ταις είναι ευχάριστη. Γυναίκα χωρισμένη από τον άνδρα της δεν 'μπορεί παρά να αποστρέφεται ταις παρόμοιαις μου.

Λαχ. Όταν μάθουν την αιτία που σε οδηγάει δεν θα σου είναι πλέον έχθρισσαις.

Φιδ. Σου τάζω κ' εγώ πως όταν γνωρίσουν το πράγμα θα σε αγαπήσουν επειδή ταις βγάνεις από λάθος κ' ελευθερόνεσαι και συ από την υποψίαν που έχουν διά σε.

Βακ. Ω δυστυχία μου – ελάτε και του λόγου σας μέσα διατί 'ντρέπομαι να παρησιασθώ μοναχή μου εις την Φιλομένα. //

Λαχ. (μόνος) Δεν εμπόρειε το πράγμα να 'λθη καλήτερα. Τούτη να μας οφελήση δίχως καμμία της ζημία. Διατί αν αλήθεια απομάκρηνε απ' αυτήν ο Πάνφιλος (όμως) τούτο θα της προξενήση και τιμή και κέρδος και όνομα καλό κ' εις τον ίδιο καιρο κάνει χάρι κ' εκείνου και μας κάνει κ' εμάς φίλους.

Πράξις πέμπτη

Σκηνή πρώτη
Παρμένος έπειτα Βακχίδα

Παρ. Μα το ναι που ο αφέντης μου λίγο λογαριασμό κάνει στη δούλευσή μου, διατί

με μεταχειρίζεται εις πράγματα που είναι του κακού. Επέρασα όλην την ημέρα καρτερόντας πάντα ('στο Κάστρο) 'στην ακρόπολι τον ξένο Μηκονιάτη που κράζεται Καλληδημήδης. Εκαθόμουν εδεκεί 'σαν κουτάβι κι' όποιος επέρναε επήγαινα συμμά του «παιδί μου, πες μου, σε παρακαλώ μη είσαι από τη Μήκονο; –Όχι –Μην είσαι Καλληδημήδης; –Όχι –Μη θα κονεύσης 'στο σπίτι ενός κάποιου Πάνφιλου 'στην Αθήνα; –Κάθε άλλο». Ώστε που μου φαίνεται τούτος ο Καλληδημήδης να ήναι ένα όνειρο. Τέλος πάντων άρχισα κιόλας να // ντρέπομαι, και ανεχώρησα. Μα τί βλέπω; Την Βακχίδα να 'βγαίνη από τους συμπεθέρους μας; Τί δηλοί αυτό;

Βακ. Παρμένε καλλή ώρα ήλθες – Τρέχα – τον Πάνφιλο.

Παρ. Τί να τον κάμω;

Βακ. Να του 'πής πως τον παρακαλώ να 'λθη γλήγορα.

Παρ. Σ εσέ;

Βακ. Όχι. Εις την Φιλομένα.

Παρ. Τί εστάθηκε;

Βακ. Μη ρωτάς 'σ' εκειά που δεν σου βγαίνουν.

Παρ. Τίποτες άλλο να μην του 'πώ;

Βακ. 'Πές του πως εκείνο το δακτυλίδι που μου 'δοσε μια φορά εγνώρισε η Μυρρίνα πως ήτον της θυγατρός της.

Παρ. Ακούω. Τίποτ' άλλο;

Βακ. Τίποτε. Έτζη ακούση αυτό θα 'λθη ξεσφαηζάμενος – Τί στέκεις;

Παρ. Το ξέρεις πως δεν 'μπορώ να κουνιστώ; διατί έτρεχα όλην την ημέρα εδώ κ' εκεί;

Σκηνή δευτέρα
Βακχίδα

Βακ. Πόση χαρά προξενά του Πάνφιλου ο εδώ ερχο//μός μου; Πόσο τον ωφέλησα; από πόσα βάσανα τον ελίτροσα; Του κάνω εγώ χάρισμα το παιδί του που εκείναις κι' αυτός ο ίδιος λίγο έλειψε να το απορρίψουν – του επιστρέφω την γυναίκα που ενόμιζε πως είχε να την χωριστή διά πάντα. Τον ελευθερόνω από ταις υποψίαις που ο πατέρας του κι' ο Φίδιππος είχαν επάνω του. Κ' εις όλα αυτά η πρώτη αρχή εστάθηκε το δακτυλίδι. Θυμούμαι, είναι ενειά μήνες επάνω κάτω, που μία βραδύα, νυκτομένο καλά, ήλθε τρέχοντας και λαχανιάζοντας εις το σπίτι, μεθυσμένος και δίχως συντροφία και κρατόντας 'στο χέρι του τούτο το δακτυλίδι – ετρόμαξα ευθύς Πανφιλέ μου, του είπα, διατί έτζη χαϊμένος; ξεψυχισμένος; σε παρακαλώ· και τούτο το δακτιλίδι πού το 'βρικες; 'πες μου. Εκείνος να κάνη τον καμόνο, ν' αλλάζη ομιλία. Τότες άρχισα να υποπτεύομαι και να τον στενοχωράω περισσότερο να μου 'πή. Ο άνθρωπος μου μολογάει πως στον δρόμο έβιασε μιαν κόρη που δεν γνωρίζει και πως όταν την είχε στα χέρια του της έβγαλε το δακτυλίδι // που η Μυρρίνη εγνώρισε 'στο δακτυλό μου, και ήθελε να μάθη πώς το έλαβα. Εγώ της εδιηγήθηκα όλα, κ' έτζη εφανερώθηκε πως η Φιλομένα ήτον η βιασμένη και διά τούτο δικό του το παιδί που εγεννήθηκε. Στην αλήθεια η χαρά που

αφορμή δική μου έλαβ' εκείνη προξενάει άλλη τόση χαρά κ' εις εμέ. Η άλλαις γυναίκες από την τάξη μας τούτο δεν το χαίρονται και δεν μας είναι βέβαια οφέλημο οι αγαπητικοί μας να χαίρονται ταις παντρίαις τους. Αλλά μα τους Θεούς ποτέ η φιλοκέρδια δεν έδιοξε από την καρδιά μου τα καλά αισθήματα. Εγώ, όσο του ήτον συγχωρημένο, τον εδοκείμασα τον Πάνφιλο πολύ καλόγνομο 'σ εμέ, και πιο περίχαρο. Μου 'κακοφάνηκε η 'πανδρία του, δεν τ' αρνιούμαι. Όμως επαρηγορήθηκα στοχαζόμενη πως δεν μ' άφισε διά σφάλμα που να 'υρει 'σ εμέ. Απ' όποιον κανείς λαβαίνει καλό πρέπει να υποφέρη και κάτι τι δι' αγάπη του.

Σκηνή τρίτη
Πάνφιλος, Παρμένος, Βακχίδα

Παν. Κύταξε καλά Παρμένε μου αυτά που μου λες να 'ναι αληθεινά, μη μου γυρίσει η // ψεύτικη χαρά εις τόση θλίψη.

Παρ. Μη φοβάσαι, λέω.

Παν. Βέβαια;

Παρ. Βεβαιότατα.

Παν. Αν είναι έτζη εγώ είμαι εις τους ουρανούς.

Παρ. Θα 'υρης όλην την αλήθεια.

Παν. Έλα 'δώ – Φοβούμαι μην πιστεύσω άλλο απ' εκείνο που μου αναφέρεις.

Παρ. Εδώ 'μαι.

Παν. Μου φαίνεται να μου 'πες πως η Μυρρίνη εγνώρισε το δακτυλίδι της 'στο χέρι της Βακχίδα[ς].

Παρ. [Απαράλλακτα] Μάλιστα έτζη σου 'πα.

Παν. Εκείνο που της έδοσα εγώ μια φορά – και αυτή σ' εδιόρισε να μου το 'πής – Δεν είναι έτζη;

Παρ. Απαράλλακτα.

Παν. Ποίος πλειο καλοριζικος από με; Ποίος πλειο τυχηρός εις την αγάπη; Τί να σου χαρίσω διά τούτη την είδησι δεν ηξέρω.

Παρ. Ξέρω εγώ.

Παν. Τί;

Παρ. Τίποτα – διατί ούτε 'στην είδηση ούτε // εις εμέ βλέπω τίποτις εις όφελος σου.

Παν. Εγώ ν' αφίσω δίχως ανταμοιβή εσέ που μ' έβγαλες από τον άδη και μ' έφερες πάλι εις το φως της ζωής; Α μη με νομίζης τόσον αχάριστο. Αλλά βλέπω την Βακχίδα που κάθετε 'στην εμβασία του σπιτιού. Θέλει με προσμένει.

Βακ. Γεια χαρά Πάνφιλε.

Παν. Ω Βακχίδα, ω Βακχίδα ω λυτρώτησά μου.

Βακ. Το πράγμα ήλθε τόσο καλά που καλήτερα δεν εβόλεσε.

Παν. Και μου το κάνεις να το πιστεύσω με ταις πράξες σου – έχεις πάντα την συνιθισμένη σου χάρη και γλυκάδα και καλοσύνη, διατί η χάρη κ' η ηδονή που βρίσκεται 'στα λόγια σου εις το φερσιμό σου σού ανοίγει ταις θύραις να σε δέχονται όπου παρησιασθής.

Βακ. Και συ μα τους Θεούς, φυλάς τους ίδιους σου καλούς τρόπους και την ίδια σου

γλυκάδα και καλοσύνη – διά να μην είναι 'στον κόσμο άνθρωπος γλυκύτερος και αγαθότερος από σε.

Παν. Αχ! αχ! Τούτα μου λες;

Βακ. Καλά κάνεις, Πάνφιλε ν' αγαπάς την // γυναίκα σου. Δεν την είχαν ιδή τα μάτια μου άλλη φορά από σήμερο. Την είδα και μου εφάνηκε γεμάτη χάραις και καλοσύναις.

Παν. Αλήθεια λες;

Βακ. Να 'χω βοήθεια τους Θεούς, Πάνφιλε!

Παν. Πες μου. Είπες τίποτε του πατέρα μου από τούτα τα πράγματα;

Βακ. Τίποτ' ακόμη.

Παν. Δεν είναι μήτε χρεία. Έγνοια σου. σιοπή. Δεν μ' αρέσει να κάνω 'σαν σταις Κομωδίαις που όλοι τα μαθαίνουν όλα. Εδώ τα 'ξέρομε μοναχά όσοι πρέπει να τα ξέρομε. Όσοι δεν πρέπει ούτε τα ξέρουν ούτε τα μαθαίνουν ποτέ.

Βακ. Να σου 'πώ μάλιστα έναν τρόπο διά να τα κρύψης ευκολότερα. Η Μυρρίνα είπε του Φιδίππου πως επίστευσε 'στον όρκο μου και διά τούτο σε στοχάζεται αθώα.

Παν. Εξέραιτα. Ελπίζω η υπόθεση να 'πιτύχη καθώς επιθυμούμε.

Παρ. Αφέντη. 'Μπορώ καν να μάθω κ' εγώ τί είναι τούτο το καλό που έκαμα σήμερα; // και τί 'ναι τούτα που ολοένα λέτε του λόγου σας αυτού;

Παν. Δεν 'μπορείς.

Παρ. Όμως κάτι εμυρίστηκα – εγώ τον έβγαλα από τον άδη; εις τί τρόπο;

Παν. Δεν ηξέρεις, Παρμένε, πόσο σήμερο με οφέλησες κι' από τί συμφορά μ' έβγαλες.

Παρ. Ε το ξέρω. Δεν έπραξα απλώς κι' ως έτυχε.

Παν. Σου το πιστεύω.

Παρ. Αφίνει ποτέ ο Παρμένος να περάση η ευκαιρία να μην δειχθή καθώς είναι η συνήθεια του;

Παν. Ακλούθαμε εδώ μέσα Παρμένε.

Παρ. Σε ακλουθάω – (μόνος) Εγώ μα το ναι έκαμα περισσότερο καλό σήμερα χωρίς να το 'ξέρω, παρά ποτέ άλλη φορά που το ήξερα. – Λοιπόν κτυπήστε μου τα χέρια.

- Τέλος -

ΓΛΩΣΣΑΡΙ[40]

αγκαλά: αν και
αγνώριστος: άγνωστος, μη αναγνωρίσιμος
αδά (α δα): λοιπόν, σάματι, σάμπως
ακαμασία: τεμπελιά
ακολουθώ: συνεχίζω
αλόγιαστα: ασυλλόγιστα
άμε: πήγαινε
αμή: όμως, αλλά
άμποτε: μακάρι
αντιπειθώ: δεν υπακούω, αντιλέγω, απειθώ (αντιπίθεμα: αντιλογία)
αντίς: αντίθετα
απάντημα: συνάντηση
απολογία: δικαιολογία
απομακραίνω: μένω μακριά
αράθυμος: οργίλος, οξύθυμος
αφέντης, του αφεντός: πατέρας
αφορμής ή αφορμή: εξαιτίας
αφουγκράζομαι: ακούω
άφταιστος: αθώος

βάνω: βάζω
βαστιούμαι: βαστιέμαι, συγκρατούμαι
βλάβω: βλάπτω
βραδύα: βραδιά

γρήα: γριά

διαφορεύω: έχω διάφορο, έχω ωφέλεια, κέρδος
δριμόχολος: οξύθυμος
δικές (οι): συγγενείς
δικοσύνη: συγγένεια
δύνεται: μπορεί, δύναται
δύνομαι: μπορώ

εβόλειε: εβόλευε
εδεκεί: εκεί, σ' εκείνο το μέρος
ειρηνεύω: ησυχάζω
εμβασία (μπασία): είσοδος
ενοχλίζω: ενοχλώ
εστάθηκε: συνέβη, έγινε

[40] Αποδώσαμε στο Γλωσσάρι ορθογραφημένες τις λέξεις και όχι όπως έχουν γραφεί στο πρωτότυπο.

εύγαινε: έπρεπε, ήταν δυνατό
ευχαριστία: ευχαρίστηση
έχθρισσα: η εχθρός

ήθε: ήθελε (αν ήθε τον ιδεί)
ηξέρω: ξέρω

κακολογιάζω: κακολογώ
καμόνος: φρ. κάνω τον καμόνο = κάνω πως δεν καταλαβαίνω
κλαύσα: κλάψα
κοιλοπονητό: ωδίνες τοκετού
κονεύω: καταλύω, κατοικώ
κουνιστώ (να): να κουνηθώ
κρένω: κρίνω, θεωρώ
κτυπήστε τα χέρια: χειροκροτήστε

λάφτω: λαχταρώ (έλαφτα)
λιβαδεύω: περιφέρομαι, περιπλανιέμαι, αλητεύω
λογιάζω: λογαριάζω, θεωρώ, υπολογίζω
λυτρώτισσα: θηλυκό του αρσ. λυτρωτής

μάγιο (το): μάγια
μαθητευθεί: μαθευτεί
μακρία: μακριά
ματαρχίζω: ξαναρχίζω
ματασηκώνομαι: ξανασηκώνομαι
ματαστέλνω: ξαναστέλνω
μετανώνω (μετάνωσες, να μετανώσω) μετανοώ
μίλιε: μίλα
μισεμένος: φευγάτος, απών

ξεδικ(ι)έμαι: τιμωρώ, εκδικιέμαι
ξεμακραίνω: απομακρύνομαι
ξεπαστρεύω: βρίσκω άκρη, καθαρίζω τους λογαριασμούς μου
ξεσκλώ: ξεσκίζω, κομματιάζω
ξεσφαϊζάμενος: ταχύς, γρήγορα, αστραπή (ως επιρ. κατηγορ.)
ξευγάζω: απομακρύνω

όβολα: χρήματα
ομογνωμώ: ομονοώ, συμφωνώ
ορκώνομαι: ορκίζομαι
ότινος οποιουδήποτε, σε όποιον (ούτινος)

παντρία: παντρειά
παράκαλος: πολύ αγαθός
παρ(ρ)ησία: παρουσία

παρ(ρ)ησιάζομαι: παρουσιάζομαι
πέλαο: πέλαγος
'πινομή σου: εσύ, ελόγου σου (τύπος ευγενείας)
που: ότι
πράζω: πράττω
[προσπαθίζω]: προσπαθώ
πρωτοσχόλισσα: η καλύτερη μαθήτρια

σαραβολή: θόρυβος
σμίγω: συναντώ
'σπλαγχνιτικός: ευσπλαγχνικός
σταθερόγνωμος: αμετάπειστος, ισχυρογνώμων
στανικώς: με το στανιό, με το ζόρι
συγκάνω: συμφωνώ
συλλογιούμαι: συλλογίζομαι
συμβίος: σύζυγος

τίποτις: τίποτα

φαομάρα: φαγωμάρα
[φόρος]: αγορά

χαϊμένος: χαμένος, αποσβολωμένος
χωράω: εισέρχομαι με δυσκολία (εχωρέθηκε: μπήκε επίτηδες)

ψηφώ: υπολογίζω

ώστε που: σε σημείο που, έως ότου